
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Homs i Gisbert, Gerard-Martí; Rodriguez Puerta, Ma. José. El poder judicial davant de la corrupció : anàlisi de reptes i propostes de millora a Espanya. 2021. 66 pag. (1209 Grau en Ciència Política i Gestió Pública i Grau en Dret)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/245318>

under the terms of the license

TREBALL DE FI DE GRAU

EL PODER JUDICIAL DAVANT DE LA CORRUPCIÓ

Anàlisi de reptes i propostes de millora a Espanya

RESUM: La corrupció que pateix Espanya requereix d'una resposta immediata pel seu volum, les seves desastroses conseqüències i el seu caràcter cíclic. En el treball s'estudien alguns dels obstacles que impedeixen que sigui erradicada amb èxit, com la formació i l'especialització dels jutges i els fiscals, la politització de la justícia i els problemes en els processos penals per corrupció, així com algunes propostes i iniciatives enfocades a combatre aquestes deficiències. Malgrat el diagnòstic, es conclou que amb suficient voluntat política i els recursos adequats la situació podria millorar notablement.

ABSTRACT: The corruption that Spain suffers demands an immediate response because of its weight, its disastrous consequences, and its cyclical nature. The project examines some of the obstacles that prevent it from being successfully eradicated, such as the training and specialization of judges and prosecutors, the politicization of justice and the problems in criminal proceedings for corruption, as well as some proposals and initiatives focused on battling these deficiencies. Despite the diagnosis, it is concluded that with enough political willpower and the right resources the situation could improve significantly.

Autor: Gerard-Martí Homs i Gisbert

Directora: María José Rodríguez Puerta

Doble grau en Ciència Política i Gestió Pública i Dret

Universitat Autònoma de Barcelona

14 de maig de 2021

The Payment of Judas, Gérard Seghers

“Considerava que la màfia es volia presentar com un anti-Estat, i això per a la seva visió d’empresaris no tenia cap sentit. El paradigma Estat-anti-Estat no existeix. Només existeix un territori on es fan negocis, amb, a través o sense l’Estat.”

-Roberto Saviano, Gomorra

Índex

Abreviatures	1
I. Introducció al tema d'estudi	2
1. Presentació del tema.....	2
2. Presentació de l'estructura	4
II. Reptes en la lluita contra la corrupció.....	5
1. Formació i preparació de jutges i fiscals.....	5
2. Especialització de jutges, fiscals i òrgans judicials.....	11
3. Politització dels tribunals, el CGPJ i el FGE	18
4. Problemes en els processos penals per delictes de corrupció	25
III. Respostes als reptes	32
1. Propostes i recomanacions	32
2. Iniciatives actives	39
IV. Entrevista al fiscal Jordi Casas Hervilla	42
1. Formació	42
2. Especialització.....	43
3. Politització.....	44
4. Problemes processals	45
5. Consideracions finals	46
V. Conclusions.....	48
VI. Bibliografia.....	50
VI. Legislació i jurisprudència.....	60

Abreviatures

- art[s].: Article [s]
- AJFV: Asociación Judicial Francisco de Vitoria
- AN: Audiencia Nacional
- CE: Constitución Española 1978
- CEJ: Centre d'Estudis Jurídics
- CGPJ: Consejo General del Poder Judicial
- CP: Código Penal
- CPP: Codi Processal Penal Francès
- EOMF: Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal
- FGE: Fiscal General de l'Estat
- Íbid.: Íbidem
- JJpD: Jueces por la Democracia
- LOPJ: Ley Orgánica del Poder Judicial
- LOFPP: Ley Orgánica sobre la financiación de partidos políticos
- MF: Ministeri Fiscal
- OCDE: Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic
- op. cit.: citació anterior
- p[p].: pàgina[s]
- RDL: Real Decreto Ley
- s[s].: i següent[s]
- STC: Sentencia del Tribunal Constitucional
- STS: Sentencia del Tribunal Supremo
- TSJ: Tribunal Superior de Justicia
- TC: Tribunal Constitucional

I. Introducció al tema d'estudi

1. Presentació del tema

El motiu principal per haver triat la corrupció com a tema del treball és la sensació d'omnipresència del fenomen a Espanya, seguit per les desastroses conseqüències d'aquesta ubiqüitat. La sospita que els mitjans de comunicació exageren sobre els casos per delictes de corrupció s'esborra ràpidament quan es consulta el simple nombre de casos sobre la matèria, passats i presents, que afecten quantitats astronòmiques i personalitats públiques (Rebollo & Casas, 2020)¹: el cas Pallerols, el cas Palau de la Música, el cas Mercuri, el cas Urdangarín, el cas Campeón, el cas de les ITV, el cas dels ERO d'Andalusia, el cas Bárcenas, o el cas Pokémon (famos perquè la seva denominació addueix al centenar d'investigats i la impossibilitat de "fer-se amb tots"), recollits anualment per les Memòries de la Fiscalía Anticorrupción. Com es possible aquesta proliferació de la corrupció, sobretot política (Villoria, 2015)²? La democràcia a Espanya presenta serioses mancances³: la percepció de que els polítics tenen una influència excessiva en un sistema judicial que els protegeix, l'escassa transparència i rendició de comptes, l'elevat percentatge d'economia submergida en relació al PIB (el tercer més alt d'Europa per darrere d'Itàlia i Grècia), el fet que la sensibilitat envers la corrupció no es tradueixi en un càstig efectiu als seus responsables, la criminalització de les protestes públiques a través de la Llei Mordassa i la deficient cultura política espanyola, que deriva en la instrumentalització política d'institucions públiques. Encara més, Espanya no ha estat capaç de construir una identitat nacional integradora i d'aconseguir una adequada redistribució de la riquesa, mentre la justícia no funciona adequadament i es percebuda pels ciutadans com a dolenta i parcial⁴, que també perceben la corrupció del sector públic com a excessiva^{5/6}. No només això, sinó que hi ha més factors que potencien la corrupció, com la complexitat dels tràmits administratius,

¹ Rebollo Vargas, R. & Casas Hervilla, J. (2013). Reflexiones, problemas y propuestas para la investigación de la delincuencia económica. (pp. 2)

² Villoria, M. (2015). La corrupción en España: rasgos y causas esenciales. *Cahiers De Civilisation Espagnole Contemporaine*, 15

³ Arancón, F., 2-12-2018. Las cuentas pendientes de la democracia en España. *El Orden Mundial*

⁴ European Commission (2020). *The 2020 EU Justice Scoreboard* (pp. 8, 11, 32-33, 41, 45, 49-53, 57)

⁵ Transparency International (2021). *Corruption perception index 2020* (p. 2)

⁶ Comisión Europea-GRECO (2020). *Informe sobre el Estado de Derecho en 2020. Capítulo sobre la situación del Estado de Derecho en España* (pp. 6-7)

la pluralitat d'administracions públiques autònomes, la massificació dels expedients, l'autogenerada necessitat de finançament opac dels partits polítics⁷ i les facilitats d'ocultació que proporcionen els paradisos fiscals (Mena, 2010)⁸.

Arribats a aquest punt, és clar que cal dissenyar una estratègia per combatre la corrupció de manera transversal. Quins són, però, els delictes de corrupció? Els delictes de corrupció no estan tipificats concretament en el Codi Penal⁹ en cap secció o capítol, sinó que cal accedir a diverses fonts, legals^{10/11} i doctrinals (Ruz, 2015)¹², per seleccionar els delictes que entren dins de la definició de corrupció. Podem incloure dins de la definició als següents delictes: corrupció en transaccions internacionals (art. 286, 3^r i 4^t CP) als delictes d'ordenació de territori, urbanisme i patrimoni històric (arts. 320 i 322 CP), prevaricació de funcionaris públics (arts. 404, 405 i 408 CP), infidelitat en la custòdia de documents i violació de secrets (arts. 413-418 CP), suborn (arts. 419-422 i 424 CP), tràfic d'influències (art. 428-430 CP), malversació (arts. 432-435 i 433 bis CP) i negociació prohibida (art. 439 i 441-443 CP).

Havent establert el complicat origen i les peculiaritats de la corrupció a Espanya, a més dels delictes que comprenen el concepte, queda afirmar que la lluita contra la corrupció és una obligació i una responsabilitat democràtica que no es pot eludir. És un fenomen que deteriora profundament la igualtat entre els ciutadans, i que prové de la mateixa; quan la justícia no hi respon adequadament, alimenta encara més les desigualtats, quan és precisament una de les institucions que l'hauria de garantir. Això ve passant des de fa massa anys¹³, i representa un conflicte derivat de l'abús de privilegis al que el Poder Judicial ha de posar fi de manera ràpida per evitar la impunitat i la cronificació d'aquestes conductes (Mena, 2010)¹⁴. S'espera que el contingut del treball sigui un granet de sorra en aquesta direcció, ja que crec

⁷ Transparency International España (2020). 35ª Sesión del Examen Periódico Universal de España (Enero/febrero 2020)

⁸ Mena, J. M^a. (2010). *De oficio, fiscal* (p. 193). Editorial Ariel

⁹ Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal

¹⁰ Ley 50/1981, de 30 de diciembre, por la que se regula el Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal

¹¹ Poderjudicial.es. *Repositorio de datos sobre procesos por corrupción*

¹² Ruz Gutiérrez, P. (2015). Principales problemas procesales en la investigación de los procedimientos por corrupción. *Cuadernos Penales José María Lidón, Estudios sobre el Anteproyecto de Ley Orgánica del Poder Judicial y sobre la corrupción en el ámbito público*, 11, (206)

¹³ Íbid., (pp. 203-207)

¹⁴ Mena, J. M^a. (2010). *op. cit.* (pp. 76-77)

fermament que dedicar-se el dret és implicar-se en les demandes i els canvis que es produeixen dins de la societat en la que es viu. Ignorar la problemàtica de la corrupció és un perill massa gran per a la qualitat de l'Estat social i democràtic de dret que s'ha construït amb tenacitat gairebé diària a Espanya.

2. R t g u g p v c e k » " f g " n ø g u v t w e v w t c

El treball es divideix en quatre capítols, més el present capítol introductori. El segon versarà sobre els reptes en la lluita contra la corrupció, concretament als que es presenten en la formació i preparació de jutges i fiscals, l'especialització d'aquests i dels òrgans judicials, la politització dels tribunals, el CGPJ i el FGE, i el processos penals per delictes de corrupció. El tercer reunirà les propostes i recomanacions i les iniciatives actives per afrontar els reptes recollits en el capítol segon. El capítol quart consta d'una entrevista al fiscal Jordi Casas Hervilla, que dona la seva opinió sobre tots els temes tractats al llarg del treball. El cinquè presenta les conclusions del treball, i els capítols posteriors recullen la bibliografia, així com la legislació i la jurisprudència, que s'ha consultat per a la realització del treball.

El sistema de citacions seguit en el treball serà el del model APA, amb notes al peu quan es citi literalment o parafrasejant algun contingut, a més de la bibliografia final que recollirà tot el material utilitzat per l'elaboració del treball, incloses les referències que s'han consultat sense que hagin estat citades en el text.

II. Reptes en la lluita contra la corrupció

1. Formació i preparació de jutges i fiscals

El primer que s'analitzarà en aquest treball és el paper dels jutges i fiscals, funcionaris públics clau pel correcte funcionament del procés judicial i, per tant, protagonistes en la lluita contra la corrupció. La seva importància és màxima, ja que d'ells depèn en gran mesura que s'aconsegueixi fer justícia, tant en un sentit positivista (que s'apliqui correctament la llei) com en un sentit moral (que el desenvolupament de les actuacions i el veredictes no siguin injustos, segons el context i el concepte dinàmic de justícia). En conseqüència, la formació i preparació de jutges i fiscals ha d'estar a l'alçada dels reptes que hauran d'afrontar quan iniciïn la seva carrera judicial.

A Espanya, tot i haver de preparar-se durant anys estudiant un temari amplíssim per unes dures oposicions memorístiques i, si les aproven, superar l'estada de gairebé dos anys en l'Escola Pràctica Judicial o d'un any en el Centre d'Estudis Jurídics, els futurs administradors de justícia no estan suficientment preparats per encarar els casos relatius a la delinqüència econòmica. D'aquesta insuficiència es deriva que la majoria de delictes de corrupció política i contra l'administració pública tampoc siguin tractats correctament, pel seu destacat component econòmic. Aquesta opinió és sostinguda per José María Mena, qui afirma que històricament fiscals i jutges han estat instruïts per abordar qualsevol tipus de delictes i delinqüent, sense especialitzar-se (Mena, 2010)¹⁵, de manera que els falten els coneixements tècnics per respondre a una delinqüència tant complexa. L'orientació i l'esperit vuitcentista de la preparació de jutges i fiscals, amb un sistema d'accés a la funció judicial provinent de la Constitució de 1869 i la Llei del Poder Judicial de 1870 (Villagómez Cebrián, 2020)¹⁶, n'és l'origen. Només fa unes dècades que està evolucionant, amb la creació, per exemple, de la Fiscalia Especial de Repressió de Delictes Econòmics relacionats amb la Corrupció l'any 1995 (actualment anomenada Fiscalia contra la

¹⁵ Mena, J. Mª. (2010). *op. cit.* (p. 191)

¹⁶ Villagómez Cebrián, A. J., 9-3-2020. La reforma del acceso a la carrera judicial. *infoLibre*

Corrupció i la Criminalitat Organitzada), facultada per intervenir en la investigació de delictes econòmics i de corrupció, dins de processos d'especial transcendència.

Abans d'atendre com es produeix l'especialització dels jutges i fiscals, cal veure primer quins coneixements se'ls requereixen per aprovar l'oposició i per posteriorment graduar-se en els respectius centres formatius, que són les fases que configuren el sistema general (i majoritari) d'accés a la carrera judicial, el torn lliure (art. 301.3 LOPJ)¹⁷. La resta de modalitats d'accés, regulades a la mateixa llei (quart torn, art. 311; accés especial TSJ, art. 331, i cinquè torn, arts. 343 i 345), per ser especials i minoritàries, no s'inclouran en l'anàlisi. També és rellevant observar quines persones accedeixen a aquestes posicions, ja que veient com d'exigents són és possible que el conjunt de jutges i fiscals no sigui representatiu del global de la societat i que, en canvi, representin només a certes capes socials. Un perill greu, considerant que l'apartat 2 de l'art. 1 de la Constitució Espanyola estableix que els poders de l'Estat emanen del poble espanyol, en qui resideix la sobirania nacional (CE 1978)¹⁸, i no en una part d'aquest. L'atenció es centrarà primer en els efectes de les exigències de l'oposició en els candidats que hi participen i, després, en l'oposició en si.

El torn lliure es regula en els arts. 301 i ss. de la LOPJ. En els dos primers subapartats de l'art. 301 podem veure les màximes del procediment: l'ingrés a la carrera judicial (i fiscal) està basat en els principis de mèrit i capacitat per l'exercici de la funció jurídica i el procés de selecció garantirà la igualtat en l'accés dels ciutadans que reuneixin les condicions i aptituds necessàries, amb transparència i objectivitat. És en la prèvia formulació on rau el primer problema, ja que més enllà dels requisits de majoria d'edat, nacionalitat espanyola, llicenciatura en Dret i no concurrència de causes legals d'incapacitat (arts. 302 i 303 LOPJ), n'hi ha un altre que la llei no expressa: el requisit econòmic/material. Els ciutadans que el compleixen són aquells que es poden permetre oposar, de mitjana, entre quatre i cinc anys a raó d'entre 100 i 300 euros mensuals dedicats a l'estudi, amb un 95 per cent dels aspirants reconeixent que necessiten ajuda econòmica de la seva família

¹⁷ Ley Orgánica 6/1985, de 1 de juliol, del Poder Judicial

¹⁸ Constitución Española de 1978

per cobrir les seves despeses¹⁹. Avui dia no existeix un sistema públic de beques per ajudar als opositors, però les associacions judicials i algunes entitats privades ofereixen ajudes (en les últimes promocions, entre un tres i un onze per cent dels jutges va gaudir d'una beca d'estudis, un percentatge testimonial). Cal recordar que la dedicació requerida és intensa, sovint de jornada completa, de manera que trobar temps per treballar és difícil i, per tant, l'opositor no pot pagar-se el material d'estudi, les classes amb els preparadors ni les seves despeses normals de vida. La suma de tots aquests elements provoca que s'exclouï de la judicatura i la fiscalia a qui no disposa de suficients recursos econòmics i/o d'una estructura familiar prou sòlida que els ajudi a mantenir la estabilitat necessària per preparar-se. Tanmateix, durant els anys d'estudi els aspirants poden patir un procés d'aïllament, relacionant-se només amb preparadors i altres opositors, separant-se així de la societat i dels seus conflictes, que en un futur hauran de contribuir a resoldre. En definitiva, tot i que no es pot afirmar que jutges i fiscals formin part d'una selecta minoria social i que certament és impossible representar perfectament la societat, la situació actual segueix allunyada de l'ideal democràtic i constitucional on els administradors de justícia representen al conjunt de la població i defensen el bé comú. Una conseqüència greu és la clara benvolença i, fins i tot, empatia, amb la que alguns jutges i fiscals han tractat i segueixen tractant els delictes econòmics relacionats amb la corrupció, sobretot quan afecten a persones amb notòria presència política (Rebollo & Casas, 2013)²⁰, arribant a donar un tracte de favor injustificable.

Com és aquesta oposició que obliga als candidats a realitzar tants esforços? El temari actual, vàlid per a la propera convocatòria per a la provisió de 168 places per alumnes de l'Escola Judicial i 132 places per alumnes del Centre d'Estudis Jurídics, amb data prevista per a la primera prova el 28 de març de 2021, no ha variat des de l'últim procés selectiu convocat per Acord de 5 de juliol de 2019^{21/22}. Consisteix en 325 temes referents a totes les branques del dret, en la següent proporció: 27 de Dret

¹⁹ Herreros López, R., Pleite Guadamillas, F. i Sanz Acosta, L. (2021). *El acceso a la Carrera Judicial en España: análisis de la situación y propuestas de mejora*. (pp. 15-16, 32-42)

²⁰ Rebollo Vargas, R. & Casas Hervilla, J. (2013). *op. cit.* (pp. 29-30)

²¹ Comisión de Selección (2020). *Nota informativa 18-12-2020*. Madrid

²² Acuerdo de 5 de julio de 2019, de la Comisión de Selección a la que se refiere el artículo 305 de la Ley Orgánica del Poder Judicial, por el que se convocan pruebas selectivas para la provisión de plazas de alumnos de la Escuela Judicial, para su posterior acceso a la Carrera Judicial por la categoría de Juez, y plazas de alumnos del Centro de Estudios Jurídicos, para su posterior ingreso en la Carrera Fiscal por la categoría de Abogado Fiscal

Constitucional, 93 de Dret Civil, 64 de Dret Penal, 58 de Dret Processal Civil, 39 de Dret Processal Penal, 16 de Dret Mercantil i 28 de Dret Administratiu i Laboral²³. L'oposició (tècnicament, oposició lliure) es la primera fase per ingressar com a jutge o fiscal, sent la segona la superació dels estudis a l'Escola Judicial i el Centre d'Estudis Jurídics respectivament, de la que es parlarà més endavant. Tres exercicis (que es duen a terme en diferents dates) componen la primera fase: un test de 100 preguntes relatives a dret constitucional, civil, penal y processal, amb un temps màxim de 2 hores i 45 minuts, i dues exposicions orals en audiència pública de 60 minuts cadascuna, la primera sobre cinc temes (un sobre Dret Constitucional, dos sobre Civil i dos sobre Penal) i la segona sobre cinc més (dos sobre Dret Processal Civil, un sobre Processal Penal, un sobre dret Mercantil i un sobre Administratiu o Laboral). En la última convocatòria, per aquest mateix any, es determina que els 1.200 candidats amb les millors notes passaran a la segona fase. Qui superi la segona serà convocat a la tercera, i s'accedirà per ordre de qualificacions a les places ofertes, fins que s'esgotin.

D'aquesta manera, es configura un primer sistema d'accés a la judicatura fonamentat en l'aprenentatge d'un volum enorme de conceptes i preceptes jurídics de manera memorística, integrant tot l'après sense lloc per a la perspectiva crítica, veient les exigències de l'oposició. Tot i garantir el coneixement estàtic del Dret i l'alta qualificació tècnica, tampoc inclou cap exercici de resolució de casos pràctics, optant per exercicis on es respon primer, i després es recita, saber que s'ha adquirit per repetició, premiant i convertint en més capaços als més preparats per acumular informació i retenir-la fins al dia de la prova, quan tocarà expulsar-la. Caldria reflexionar si aquesta és la primera (o, si més no, la única) habilitat que se li ha d'exigir als futurs jutges i fiscals, sobretot en l'època en que vivim on gaudim d'un fàcil i ràpid accés als recursos informàtics per consultar legislació i doctrina jurídica. Tot i haver superat la injustícia del nepotisme, s'ha instaurat la del bombo amb el que es sortegen els temes d'examen, mentre que el dret es segueix estudiant per memorització acrítica i s'interioritza com a inamovible, contaminant de

²³ Comisión de Selección (2019). *Programa completo aprobado por la Comisión de Selección prevista en el artículo 305 LOPJ en su reunión de 25/03/19, ratificado por el Consejo General del Poder Judicial, la Fiscalía General del Estado y el Ministerio de Justicia, para las pruebas selectivas de ingreso en las Carreras Judicial y Fiscal que se convocarán en el año 2019*. Madrid

conservadorisme (en el sentit de tractar la llei com a text sagrat, sense aturar-se a considerar com de justa o adequada és) als operadors jurídics, inclús als progressistes (Mena, 2010)²⁴. Es necessita trobar un millor mètode per seleccionar als administradors de justícia, que permeti avaluar la personalitat del candidat i assegurar que aquest no considera el Dret com un dogma. Fins que això no s'aconsegueixi, els delictes increïblement dinàmics de corrupció seguiran superant a la immensa majoria de jutges i fiscals, amb una formació exageradament estàtica, antiga i generalitzada.

Superada la fase d'oposició lliure, passem a la segona fase: els estudis a l'Escola Judicial o al Centre d'Estudis Jurídics. Aquí, els camins formatius dels jutges i fiscals divergeixen, començant a formar-se per a la tasca concreta que realitzaran, diferent per ambdós. Durant aquesta fase es resolen algunes mancances de la primera, però no totes. Els jutges assisteixen a l'Escola Judicial, on el primer període és el de formació teòrica, de duració mínima de nou mesos (art. 307.5 LOPJ), que actualment s'estén fins als deu aproximadament²⁵. Aquest curs resulta en una repetició, amb menys ampliació de la necessària, del temari de l'oposició, i no representa una oportunitat atractiva per aprendre pels jutges en pràctiques. La implicació dels alumnes no es veu correctament reflectida en la nota final, malgrat que el curs teoricopràctic conformi el 50 per cent de la nota final dels estudiants²⁶, ja que no s'avalua adequadament l'esforç de cadascun d'ells. El problema es troba en el pes relatiu que es confereix a cada part del temari (només un deu per cent per a la part pràctica) i en els criteris d'avaluació tant la part pràctica com la teòrica. L'experiència es viu com un tràmit degut a que la nota de l'oposició segueix determinant enormement la posició en la que s'atorgaran les places als jutges graduats²⁷. Després de la formació teòrica, els alumnes realitzen pràctiques, dividides en dos períodes. Primer, col·laboren en òrgans de tots els ordres jurisdiccionals durant un mínim de quatre mesos sota la supervisió d'un magistrat tutor i la direcció del jutge titular de l'òrgan. Seguidament i durant el mateix temps mínim, duen a terme funcions de substitució i reforç en òrgans judicials, actuant

²⁴ Mena, J. M^a. (2010). *op. cit.* (pp. 37-38)

²⁵ CGPJ (2021). *Plan docente de formación inicial. 71ª Promoción de la Carrera Judicial. Curso 2021-2022.* (p. 21)

²⁶ Íbid., (pp. 128, 132)

²⁷ Herreros López, R., Pleite Guadamillas, F. i Sanz Acosta, L. (2021). *op. cit.* (pp. 19-20)

amb la mateixa autoritat que els titulars de l'òrgan, mentre el President del TSJ corresponent valorarà la seva tasca i elaborarà un informe per a l'Escola Judicial. Actualment, el segon i tercer període de formació comprenen sis mesos i mig aproximadament i quatre mesos, respectivament. Aquests períodes aporten al jutge en pràctiques l'experiència molt necessària de l'exercici judicial, però per la seva configuració no s'aprofiten completament, ja que estan precedides d'un període teòric excessivament llarg que seria profitós que s'ubiqués, totalment o parcial, després de les pràctiques, per consolidar tot l'après. Per aquests i altres motius, s'ha arribat a considerar l'Escola Judicial com un lloc on els jutges comencen a establir vincles corporatius (que poden ser anteriors, per la relacions que estableixen els opositors amb els seus preparadors, sovint jutges, activitat regulada en l'art. 344 del Reglament de la Carrera Judicial²⁸), més que no pas formar-se (Villagómez Cebrián, 2020)²⁹. Tan sols s'ha exclòs un alumne en els últims 25 anys, i per motius administratius, no pas de notes³⁰. Inclús si es suspèn el curs, es permet una repetició; Si tampoc es supera, es perd la nota de l'oposició i caldria tornar-s'hi a presentar (art. 309 LOPJ).

Els fiscals completen la seva formació al Centre d'Estudis Jurídics realitzant un curs que dura uns set mesos (segons el pla docent més recent disponible³¹) repartits entre una fase teoricopràctica de tres mesos i una fase de pràctiques tutelades de disset setmanes (una mica menys de quatre mesos). Comparteix amb l'Escola Judicial el problema d'introduir als fiscals al món pràctic en acabar les classes teòriques, que tracten qüestions que els podrien ser útils després de les pràctiques tutelades. A diferència dels jutges, però, la teoria que s'estudia amplia més el temari de l'oposició i es centra en qüestions específiques dels fiscals. Per acabar, remarcar que ambdues institucions treballen àmpliament amb el mètode del cas, treballant supòsits basats en la realitat en grups estables d'alumnes. Com ja s'ha dit,

²⁸ Reglamento 2/2011, de 28 de abril, de la carrera judicial

²⁹ Villagómez Cebrián, A. J., 9-3-2020. *op. cit.*

³⁰ Ruiz de Valdebuena, I., 26-12-2017. Una aspirante a judicatura aprobada es excluida por sus antecedentes penales. *CincoDías*

³¹ Centro de Estudios Jurídicos. Ministerio de Justicia. *Formación inicial. Plan docente 2018. 57ª promoción de la Carrera Fiscal*

s'aprofitaria millor aquesta feina si s'intercalés amb les pràctiques, i per la seva gran utilitat caldria aprofundir en la seva aplicació³².

Superats els cursos, jutges i fiscals començaran a realitzar les seves funcions en els destins que els hagin adjudicat segons les seves notes, amb plena autonomia i autoritat. Tindran a l'abast formació contínua, oferta pel CGPJ en el cas dels jutges i pel CEJ en el dels fiscals.

El CGPJ separa la formació contínua entre la centralitzada, a través del *Plan Estatal*, i la descentralitzada, a través de convenis amb les Comunitats Autònomes³³. El CEJ elabora un Pla anual de formació contínua dividit en programes: el general, el de cooperació territorial i el de cooperació institucional, més els cursos instrumentals³⁴. L'oferta és àmplia i de qualitat, però hi ha un obstacle en l'èxit d'aquests plans de formació: la seva voluntarietat. El fet que el seguiment de la formació no sigui obligatori causa que els jutges i fiscals que no s'hi interessin quedin endarrerits en els coneixements de noves realitats jurídiques, amb els problemes que això genera, sobretot en el camp de la corrupció, que no para d'evolucionar i transformar-se. Sense preparació específica i constant els delinqüents econòmics seguiran servint-se de noves estratègies per eludir responsabilitats i escapar de la justícia.

En aquest punt, els administradors de justícia encara no estan especialitzats, sinó que ho faran sobretot a mesura que exerceixin, segons el destí que els hagi estat donat en acabar els estudis i els casos que hauran de jutjar i investigar, amb importants diferències entre jutges i fiscals, que s'analitzaran en la següent secció juntament amb el paper dels òrgans judicials davant els delictes corrupció.

2. Especialització de jutges, fiscals i òrgans judicials

En primer lloc s'estudiarà com s'especialitzen els fiscals, i després en segon els jutges. Completant la secció, s'analitzarà com els òrgans judicials a Espanya afronten

³² Gómez Martínez, C. (2008). *La reforma del acceso a la carrera judicial*. (pp. 22-23). Bilbao: Comité Permanente de Jueces para la Democracia

³³ PoderJudicial.es. *Formación Continúa*

³⁴ CEJ-mjusticia.com (Centro de Estudios Jurídicos. Ministerio de Justicia). *Formación continua*

el repte de la corrupció sense especialitzar-se, observant com en altres països sí ho fan i comparant-los amb España.

L'especialització dels fiscals a España en matèria de delinqüència econòmica té el seu origen en la necessitat immediata de respondre a la delinqüència organitzada que va identificar la Fiscalía General de Barcelona l'any 1987, amb Carlos Jiménez Villarejo al capdavant. La iniciativa va ser autònoma i no va tenir suport material ni logístic dels superior jeràrquics, que van apreciar-la una vegada ja oferia els primers resultats, aconseguits amb l'esforç de fiscals i individus implicats completament amb la seva tasca (Mena, 2010)³⁵. El reconeixement de la Fiscalía General de l'Estat es va traduir en l'adopció de l'especialització en delictes econòmics i de corrupció, consolidada amb la creació de la Fiscalía Especial de Repressió de Delictes Econòmics relacionats amb la Corrupció, a través de la Llei 10/1995, de 24 d'abril³⁶. En l'exposició de motius de la mateixa es reconeixia que la Fiscalía necessitava especialització orgànica i funcional per a fer front a una "nova delinqüència", la econòmica, que s'allunyava de la "tradicional" i davant la qual la Fiscalía clàssica i generalista es veia desproveïda de respostes. També s'hi mencionava una font d'inspiració: la Fiscalía Especial per a la Prevenció i Repressió del Tràfic Il·legal de Drogues, creada per la Llei 5/1988³⁷.

L'any 2007 seria desenvolupada en una nova llei, la 24/2007 de 9 d'octubre, i adoptaria el nom pel de Fiscalía contra la Corrupció y la Criminalitat Organitzada. En l'exposició de motiu d'aquesta llei³⁸ es confirmava la confiança en el principi d'especialització i, a més, es presentava un important avenç: la creació de Seccions Especialitzades dins de les Fiscalies Especialitzades (fórmula que ja s'utilitzava extensament en moltes Fiscalies, per altres matèries), que en la pràctica cristal·litzaria en el naixement dels Grups del Ministeri Públic de Fiscals especialistes en Delictes Econòmics (Rebollo & Casas, 2013)³⁹. Actualment, l'art.

³⁵ Mena, J. Mª. (2010). *op. cit.* (pp. 191-192)

³⁶ Ley 10/1995, por la que se modifica la Ley 50/1981, de 30 de diciembre, por la que se regula el Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal y se crea la Fiscalía Especial para la Represión de los Delitos económicos relacionados con la Corrupción

³⁷ Ley 5/1988, de 24 de marzo, por la que se crea la Fiscalía Especial para la Prevención y Represión del Tráfico Illegal de Drogas.

³⁸ Ley 24/2007, de 9 de octubre, por la que se modifica la Ley 50/1981, de 30 de diciembre, reguladora del Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal

³⁹ Rebollo Vargas, R. & Casas Hervilla, J. (2013). *op. cit.* (pp. 15-17)

19.4 de la Llei 50/1981⁴⁰ regula els supòsits d'intervenció de la Fiscalia Anticorrupció, sempre en casos d'especial transcendència a consideració del Fiscal General de l'Estat, que recullen un ampli catàleg de delictes econòmics, privats i/o polítics, i relacionats amb el crim organitzat.

Rebollo y Casas expliquen en el mateix article perquè aquests avenços han estat insuficients. Malgrat disposar d'una de les dues úniques Fiscalties Especials a España, els Fiscals Anticorrupció són massa pocs pel volum de casos a instruir (com ells mateixos denuncien⁴¹), de manera que acabem sent substituïts per un fiscal no especialitzat, i no estan acompanyats per jutges especialitzats, que hauran de destinar més temps del desitjable al cas, mentre atenent altres casos relatius a altres temes. No només això, sinó que es produeix una asimetria de coneixements entre jutge i fiscal que provoca situacions extremes indesitjables. Succeeix que els jutges accepten sense esmenes tot el que aporta el fiscal o que, a l'inrevés, s'arxivin prematurament les actuacions.

Què succeeix amb els jutges, que són incapaços de seguir als fiscals especialitzats en les investigacions i els judicis relatius als delictes econòmics? En la judicatura, a diferència de la fiscalia, no s'ha implementat l'especialització de la mateixa manera. Més enllà de la divisió en ordres jurisdiccionals, dins de la jurisdicció penal hi ha els tribunals especialitzats per matèries (violència sobre la dona, menors i vigilància penitenciària) i els jutjats especialitzats en el marc de l'article 98.1 de la LOPJ. Segons l'article es pot especialitzar un o més Jutjat/s per a que assumeixin amb caràcter exclusiu el coneixement de certs assumpte, per acord del CGPJ previ informe de les Sales de Govern. Malgrat la seva potencial utilitat (existeixen Jutjats especialitzats en família, clàusules hipotecàries abusives, marques, patents, execucions penals, capacitat i estat civil, entre d'altres), mai s'ha plantejat d'especialitzar un òrgan judicial per a que conegui de delictes econòmics i/o de corrupció, ni tant sols en els llocs on aquest es cometen amb més freqüència. D'aquesta manera, els Tribunals del Penal seran els competents per conèixer d'aquests delictes, i l'Audiència Provincial tindria el coneixement de la hipotètica

⁴⁰ Ley 50/1981, de 30 de diciembre, por la que se regula el Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal

⁴¹ Memoria de la Fiscalía General del Estado 2020 (ejercicio 2019). *Fiscalía Especial contra la Corrupción y la Criminalidad Organizada*. (p. 697)

segona instància. Per completar l'explicació, cal afegir que els jutges, després d'accedir al seu primer destí a través de la nota obtinguda en la seva oposició i en el seu pas per l'Escola Judicial, ascendeixen segons la seva antiguitat i, en segon lloc, l'especialització (arts. 329 i 330 LOPJ). El fet que l'antiguitat encara sigui el criteri bàsic per ascendir de la categoria de Jutge a la de Magistrat i per cobrir vacants en òrgans judicials superiors provoca situacions d'ineficàcia on no s'accepta l'ascens perquè implica treballar en un òrgan judicial que no és el desitjat i porta a jutges no especialitzats a ocupar llocs en òrgans judicials jeràrquicament superiors, més decisius. Aquest procediment d'ascens té algunes deficiències, però per molt encertat que sigui, si no existeixen òrgans o seccions judicials especialitzades on col·locar als jutges especialitzats, el combat contra la corrupció es seguirà perdent. Abans de veure com altres països especialitzen als seus òrgans judicials per lluitar contra els delictes econòmics i la corrupció, és necessari recordar que jutges i fiscal no treballen sols. Els acompanyen un gran nombre de funcionaris amb importants funcions auxiliars que conformen l'Oficina Judicial, on també caldria que arribés l'especialització per a que tota la maquinària judicial funcionés amb màxima eficàcia contra els casos de corrupció.

Països d'Europa però també d'Àfrica i Àsia, han creat nous òrgans judicials o han atribuït als ja existents la competència (exclusiva o compartida) sobre els delictes de corrupció i els relacionats amb aquesta. A partir del document *Tribunales especializados anticorrupción: Un mapeo comparativo*⁴², es veurà com España podria especialitzar òrgans judicials per combatre la corrupció, i també per què és necessari. Prèviament es veuran les fórmules d'especialització relatives als delictes econòmics de les que es serveixen a França i Alemanya, de la mà de Gutiérrez Zarza (Gutiérrez, 2000)⁴³.

A França, el Codi Processal Penal conté dues especialitats destacades per fer front als delictes econòmics i de corrupció, en base a dues lleis, la *Loi du 29 décembre 1972* i la *Loi du 6 août 1975*. La primera, que va modificar l'article 398 del CPP,

⁴² Stephenson, M. C., & Arjon Schütte, S. (2019). *Tribunales especializados anticorrupción: Un mapeo comparativo*. U4, Issue 13

⁴³ Gutiérrez Zarza, Á. (2000). *Investigación y enjuiciamiento de los delitos económicos* (pp. 103-104). Editorial Constitución y Leyes (Colex) S.A.

permet que el “Tribunal Correccional” format normalment per un president i dos jutges es constitueixi com a òrgan unipersonal per conèixer de les matèries contingudes en l’art. 398.1 del mateix codi, entre les quals hi ha els delictes comesos a través de xecs i altres mitjans de pagament. La segona, i més interessant, permet que es designi un o més “Tribunals de gran instància” dins de la jurisdicció de cada Cort d’apel·lació (sempre que el cas revesteixi una especial complexitat) per perseguir, instruir i jutjar un conjunt de delictes que la doctrina francesa anomena *Droit Penal des Affaires*, que engloba nombrosos delictes relacionats amb la corrupció publicoprivada: delictes comesos en el marc de societats mercantils, delictes relatius a urbanisme, construcció, operacions borsàries i del mercat de valors i llibertat de preus i lliure concurrència, entre d’altres.

La fórmula de la que Alemanya es serveix es similar a la que contempla la legislació espanyola en l’art. 98 LOPJ. El art. 74.c) *Gerichtverfassungsgesetz* permet crear sales especialitzades en cada *Landesgericht* per conèixer dels processos iniciats per la Fiscalia Especial. Gutiérrez Zarza també fa una breu menció a l’especialització dels països del *Common Law* (Anglaterra, Escòcia i Irlanda) on els fraus greus es jutjaven per un Jurat i un Comitè d’Experts va insistir en la importància de servir-se de jutges professionals i especialitzats en matèria econòmica i financera per tractar aquests casos.

Stephenson i Arjon elaboren una comparativa entre tribunals especialitzats anticorrupció d’arreu del món, de la que s’extrauran els elements que possiblement es podrien introduir a Espanya i les raons per fer-ho. En l’enquesta en la que es basa el document es van identificar disset jurisdiccions amb tribunals especialitzats anticorrupció, que sumen un total de vint si hi afegim els països que van crear tribunals especialitzats mentre es duia a terme la redacció del document. Tot i la presència majoritària de països d’Àsia i Àfrica, també hi trobem a països europeus com Croàcia, Bulgària o Eslovàquia. No es tracta d’un fenomen regional, sinó global, i recent. La meitat dels tribunals estudiats es van crear en la última dècada, i gairebé tots en el segle XXI, simultàniament o posterior a la implementació d’agències anticorrupció⁴⁴. Aquests tribunals, progressivament, estan erigint-se

⁴⁴ Stephenson, M. C., & Arjon Schütte, S. (2019). *op. cit.* (pp. 4-5)

com una eina cada vegada més útil i important dins de les reformes anticorrupció. Podria Espanya sumar-se a aquest progrés? Per respondre a la pregunta cal veure quins problemes es podrien solucionar (per què crear òrgans especialitzats?) i de quina manera es solucionarien (com es duria a terme?).

Els motius per establir tribunals especialitzats anticorrupció són l'eficiència, la integritat i l'experiència (Stephenson & Arjon, 2019)⁴⁵. A Espanya, l'argument principal per a la creació d'aquests tribunals seria clarament el primer: l'eficiència. S'ha repetit in comptables vegades que el primer pas per millorar el funcionament de la justícia a Espanya ha de ser un augment dels recursos que s'hi dediquen⁴⁶. Actualment, són insuficients i perjudiquen greument l'activitat de la justícia⁴⁷ i la confiança de la ciutadania en les institucions del poder judicial, factor clau pel seu èxit. La situació empitjora quan s'ha de tractar amb els delictes de corrupció, difícils (i en conseqüència, cars) de resoldre. La creació de tribunals especialitzats seria una forma d'accelerar la resolució dels casos, augmentant els recursos que s'hi destinen, fet positiu per si sol, al que s'afegiria la reducció del perill d'interferències en el procés (com més curt, menys temps per sabotejar-lo). L'especialització dels tribunals aconseguiria aquest resultat gràcies a tres mecanismes: centrar jutges en aquests casos, que a part de conèixer la matèria inicialment acumularien experiència ràpidament; l'optimització de procediments, com l'apel·lació i les accions d'inconstitucionalitat (recursos d'inconstitucionalitat a Espanya), i l'establiment de terminis específics, que per ser útils han de ser factibles. No es pot oblidar que els recursos sempre seran limitats, i que si es destinessin a lluitar contra la corrupció altres matèries es veurien afectades. Per exemple, millorar la ràtio de jutges per cas pels delictes de corrupció, a costa de reduir-la en els Jutjats del Mercantil, no seria una solució real. Seguint aquesta línia, cal que la Fiscalia també disposi dels recursos adequats, sobretot en personal, per assistir als tribunals, estiguin o no especialitzats.

Els arguments d'integritat i experiència acompanyen al d'eficiència, però segueixen sent rellevants. En relació al primer, els professionals que treballarien en els

⁴⁵ Stephenson, M C., & Arjon Schütte, S. (2019). *op. cit.* (pp. 8-17)

⁴⁶ Mena, J. Mª. (2010). *op. cit.* (pp. 133-136)

⁴⁷ European Commission (2020). *op. cit.* (pp. 8, 11, 32)

tribunals especialitzats podrien actuar amb la màxima imparcialitat i independència i es podrien instaurar sistemes especials de selecció per garantir la integritat personal del candidat. El sistema judicial espanyol en conjunt ja és íntegre, en cap cas pateix corrupció sistèmica, fet pel qual aquest argument perd pes. Tot i això, es podria resoldre un problema que sí afecta a Espanya: la manca de voluntat o, fins i tot, valentia, amb la que s'aborden processos contra acusats d'alt nivell⁴⁸. Els tribunals especialitzats tindrien la potencialitat d'erigir-se com a plataforma per dictar sentències incòmodes. Per últim, l'experiència portaria eficàcia i precisió per afrontar la corrupció, tema molt sensible per al seu impacte social, seguit de l'econòmic. Aquí es tornarien a necessitar recursos, per a la preparació dels futurs jutges especialitzats.

El disseny institucional és vital per l'èxit d'un tribunal anticorrupció i està estretament relacionat amb el context on haurà d'operar i a la realitat a la que haurà de respondre (Stephenson & Arjon, 2019)⁴⁹. Hi ha un nombre d'elements que caldria tractar: la relació amb la resta del sistema judicial, el nombre de jutges, la selecció i destitució de jutges, la jurisdicció del tribunal i la relació amb la fiscalia. La millor opció per a Espanya seria, probablement, la dels tribunals de primera instància o la del jutge sol·laborador en la primera instància, amb jutges seleccionats segons l'especialització com a primer criteri, seguida de l'experiència en la matèria, que es dedicarien exclusivament als casos que tindrien adjudicats, garantint la seva incorruptibilitat al màxim. Seria important que tinguessin jurisdicció sobre els casos de gran corrupció, però també sobre la petita corrupció, coneguda com corruptela, i que la Fiscalia Especial contra la Corrupció i la Criminalitat Organitzada tingués la jurisdicció exclusiva per presentar casos al tribunal.

La raó per decantar-se per una relació propera al sistema judicial, treballant dins de tribunals ja existents o creant-ne d'especialitzats de primera instància, és que seria assolible materialment. En un moment posterior es podria apostar pel creixement institucionalment, quan ja s'hagués demostrat el bon funcionament dels tribunals/jutges especialitzats. Llavors es podria augmentar el nombre de jutges que

⁴⁸ Mena, J. M^a. (2010). *op. cit.* (pp. 196-198)

⁴⁹ Stephenson, M. C., & Arjon Schütte, S. (2019). *op. cit.* (pp. 17-32)

treballen en els tribunals especialitzats de primera instància, sense necessitat de crear nous tribunals. El nombre de jutges s'hauria de cuidar perquè caldria veure si es podrien cobrir els llocs que es necessitarien, fent-ho sempre amb jutges formats i especialitzats en corrupció, sense provocar transfuguismes des dels tribunals ordinaris ni la sobredimensió que acabaria portant la incorporació de jutges poc formats, amb la conseqüent pèrdua de prestigi de la posició, juntament amb el seu atractiu. Idòniament, el jutge especialitzat es dedicaria exclusivament a assumptes relatius a corrupció, per centrar esforços i feina. El procediment de selecció hauria de ser especial per la sensibilitat dels casos a jutjar, i en cap cas podria ser que un candidat prengui una plaça a un altre més format per criteri d'antiguitat. En relació a la jurisdicció del tribunal, si l'objectiu d'aquest és abordar la corrupció de manera completa caldrà que tingui competència sobre tots els casos, tant corrupteles com grans trames. Les primeres afecten a l'administració pública i a les institucions d'una manera silenciosa i contínua, arribant a ser igual o més perjudicials que els casos mediàtics. També poden servir d'indici per descobrir aquests casos per quanties més elevades, o acumular-se i sumar directament altes quantitats de diners. Finalment, la bona relació amb la fiscalia i el correcte funcionament d'aquesta són bàsics; si la fiscalia no investiga i porta casos als tribunals especialitzats, no es podrà jutjar res.

No existeix un model millor o pitjor de tribunal especialitzat anticorrupció, tot depèn del context i de com d'estesa estigui la corrupció en l'estat on es vulgui implementar. No es tracta tampoc d'una panacea, sinó d'una eina més que ajudaria a respondre al complexíssim repte que representa lluitar contra la corrupció. A continuació, s'estudiarà la qüestió de la politització dels tribunals, el CGPJ i la relació entre el Govern i el Fiscal General de l'Estat, centrant l'atenció en com afecta als casos de corrupció. Per completar la secció següent es farà una breu menció a un problema connex a la politització de la justícia: la judicialització de la política.

3. Politització dels tribunals, el CGPJ i el FGE

La politització del poder judicial representa una col·lisió entre els poders que haurien de romandre separats en els estats liberals democràtics i és, lògicament, un

escull per al correcte funcionament de la justícia. En la present secció s'analitzarà, en primer lloc, la prohibició constitucional de pertànyer a partits polítics o sindicats pels jutges i fiscals (continguda a l'article 127.1 de la mateixa), i es comparà el concepte de politització amb el de politicitat (qualitat de polític d'alguna cosa o d'algú). En segon lloc, es veurà com el poder legislatiu i executiu (separats ja de manera difusa en el sistema parlamentària espanyol) s'infilten en el poder judicial a través del Consell General de Poder Judicial, l'òrgan de "govern" del propi poder judicial. La transcendència d'aquesta intromissió en relació a la persecució de la corrupció té a veure amb la facultat atribuïda al CGPJ de nomenar jutges i magistrats, de manera reglada però també discrecional, entre d'altres atribucions. En tercer lloc, es presentarà la controvertida relació entre el Fiscal General i el Govern. En quart i últim lloc, es farà referència a la judicialització de la política, a partir de dos exemples d'institucions judicials que s'utilitzen per fer campanya i propaganda electoral: l'acusació particular en processos penals per part de partits polítics (i polítics individuals) i la presentació de recursos d'inconstitucionalitat per part de Diputats i/o Senadors de l'oposició (50 com a mínim, d'acord amb l'art. 162.1.a) de la CE) contra lleis i normatives amb força de llei presentades pel govern.

Segons Mena (Mena, 2010)⁵⁰, el fet que la Constitució no permeti a jutges, magistrats i fiscals la pertinença a partits polítics i sindicats, té un important argument implícit (i ocult) a l'argument formal de neutralitat i garantia d'independència i imparcialitat: la desconfiança. Els debats parlamentaris que van tenir lloc durant la Transició al voltant del tema evidencien aquesta afirmació. Les forces socialistes, comunistes i catalanistes s'oposaven a una prohibició total i advocaven per diferents graus de limitació, mentre que *Alianza Popular* defensava la prohibició, i Fraga definia als jutges com a éssers superiors que passen sols pels pobles, construint-ne una imatge folklòrica irreal. Malgrat la contraargumentació de Roca i Junyent, que definia als jutges i als fiscals com ciutadans normals, que han de tenir els mateixos drets polítics que la resta dels seus conciutadans, la UCD d'Adolfo Suárez va decantar la balança cap a la prohibició. Per compensar la falta de participació política a través dels partits polítics, es van

⁵⁰ Mena, J. M^a. (2010). *op. cit.* (pp. 49-53, 62-65)

crear les associacions judicials. Actualment, pels jutges, n' existeixen fins a sis, però les més importants són la *Asociación Profesional de la Magistratura* (conservadora), *Jueces para la Democracia* (progressista) i la *Asociación Francisco de Vitoria* (centre). El 2020 reunien al 56,1% del total dels jutges en actiu, sent l'associació conservadora la que més membre aglutinava: 1.345, gairebé la meitat de tots els jutges afiliats⁵¹. El conjunt de jutges afiliats conformen una mena de setena associació, amb uns interessos lògicament menys delimitats que els de la resta de grups. Amb els fiscals la proporció és semblant: la meitat dels que estan en actiu es reparteixen entre la associació conservadora i majoritària anomenada *Asociación de Fiscales* i la progressista i minoritària *Unión Progressista de Fiscales*, mentre la resta no formen part de cap associació.

Per Mena, la reacció de les forces conservadores prové de la por de que amb la obertura del règim i la fi de la dictadura apareguessin jutges i fiscals progressistes que actuessin criteris compartits pels partits i sindicats d'esquerres. Tot i que la majoria de jutges des de la dictadura fins avui són conservadors i altament corporativistes, amb presència de grups ultracatòlics, les forces d'esquerres no han desconfiat dels jutges per això. Creu que s'ha de reconèixer la politicitat (el caràcter de polític, de ciutadans de ple dret que són) als jutges i fiscals, sense que això es confongui amb la temuda politització, que contamina les actuacions amb criteris ideològics que van en contra de l'esperit de les normes que s'han d'aplicar. La regulació actual pretén ocultar el que no s'hauria d'amagar i converteix el jutge i al fiscal en persones allunyades de la societat sobre la que hauran d'administrar justícia, obligats a representar una neutralitat que no existeix, a la vegada que formen part d'institucions altament corporativistes que massa sovint ignoren les crítiques que reben des de fora, tancant files, i silencien les veus díscles que apareixen dins de la mateixa institució.

En relació a la corrupció, i com s'ha mencionat anteriorment, existeixen casos de tracte més favorable als acusats per aquests delictes. La majoria conservadora "amagada" de jutges i fiscals és la que en ocasions ha restat transcendència als fets que el Codi Penal recull com a delicte i la que no ha procurat utilitzar les eines a la

⁵¹ PoderJudicial.es. *Estructura judicial y recursos humanos en la administración de justicia*

disposició dels administradors de justícia per castigar suficientment als criminals econòmics. Aquesta permissivitat recorda a la que ja existia durant la dictadura, que de manera penosa ha perdurat fins avui, amb la presència de complexitats polítiques a sobre de les econòmiques⁵².

El conservadorisme que impregna als administradors de justícia també té relació amb el funcionament del CGPJ, l'òrgan de "govern" del poder judicial. Govern entre cometes perquè no és una institució d'autogovern, conformant-se, més aviat, com a una institució política de govern situada dins del joc dels partits polítics en el marc de la representativitat polític de la pluralitat present a la societat. Configurat per operar en paral·lel al bipartidisme, com a signe d'aquesta pluralitat, en l'exposició de motius de LOPJ de l'any 1985 ja s'adverteix la intenció de que la composició del CGPJ no reflecteixi una majoria parlamentària momentània, sinó una majoria més àmplia i diversa; sinònim de representar als dos partits majoritaris d'aquell moment i de la democràcia espanyola en general: el PSOE i el PP, establint un sistema partitocràtic dins del Consell. Els seus membres són nomenats pel rei a petició del Congrés i el Senat, prèvia proposta presentada pels propis jutges pels components pertanyents a l'estament judicial, intentant (sense èxit) mantenir un equilibri entre els jutges no afiliats a cap associació i els que sí ho estan. Els vocals nomenats per les cambres parlamentàries nomenaran després al president del CGPJ, que també ho serà del Tribunal Suprem, gaudint de la facultat de decantar els empats amb el seu vot, recordant la transcendència que revesteixen les decisions de la instància judicial més alta d'Espanya. Aquesta repartició entre afins als dos partits representa el punt de connexió amb els interessos polítics i la correlació de forces conservadores i progressistes⁵³. En l'actualitat, el CGPJ es troba en una situació prolongada de bloqueig i opera al·legalment, fet que ha denunciat el GRECO⁵⁴ i del que s'ha fet eco la premsa⁵⁵, producte del seu disseny institucional que és incapaç d'adaptar-se a un sistema de partits i a una política que ja no és la de 1985.

⁵² Mena, J. M^a. (2010). *op. cit.* (pp. 198)

⁵³ *Ibid.*, (pp. 41-45)

⁵⁴ Comisión Europea-GRECO (2020). *op. cit.* (pp. 2-3)

⁵⁵ infoLibre.es, 3-6-2020. *El GRECO vuelve a instar a España a modificar el sistema de elección del CGPJ para garantizar la independencia judicial*

Ningú posa en dubte que, per norma general, a Espanya els jutges poden operar amb independència, en el sentit de manca de pressions externes al Poder Judicial. Malgrat això, pateixen interferències provinents del mateix Poder Judicial, representat pel CGPJ: intervencions disciplinàries dels superior jeràrquics i expectatives professionals d'ascens, a més de la lleialtat corporativa. Si a això li sumem les facultats de nomenar als magistrats del Tribunal Suprem i als presidents del Tribunals Superiors de Justícia, entre d'altres autoritats judicials, es comprèn l'abast del poder jeràrquic intern del Poder Judicial. A l'hora de resoldre casos de corrupció que puguin afectar a persones influents i/o polítics o a empreses privades poderoses, la pressió política o corporativa pot complicar la tasca dels jutges, provinent de l'últim lloc on hauria d'originar-se, de l'òrgan que teòricament ha de protegir als jutges d'intromissions en l'exercici de la seva funció.

El Fiscal General de l'Estat, designat pel Govern, nomena al Fiscal en Cap Anticorrupció, igual que a la resta de Fiscals en Cap, d'acord amb l'article 36.1 de l'EOMF. La controvèrsia al voltant d'aquest nomenaments gira al voltant de dos elements: el nomenament en si i la posterior relació del FGE amb el Govern⁵⁶. El rei nomena al FGE, a proposta del Govern, entre juristes de reconegut prestigi i amb més de 15 anys d'activitat professional. El seu mandat correspon amb la legislatura que l'ha triat i només podrà ser cessat per causes objectives, d'acord als art. 31.1 de la mateixa llei. No era així abans del 2007, quan la llei permetia destituir-lo de manera lliure i discrecional i no contemplava una duració mínima del seu mandat. Avui dia, a més de les previsions que s'han comentat per establir la seva immobilitat, el candidat al lloc haurà de comparèixer davant del ple del Congrés dels Diputats, per a que el valorin. Aquesta previsió, tot i que positiva, perd utilitat quan es recorda que la majoria del Congrés, la majoria en el debat, és la mateixa que just l'haurà proposat per ocupar el càrrec. En conjunt, es pot veure com el FGE, representarà el projecte de política criminal del partit (o partits) que l'hagin seleccionat i actuarà en la defensa de l'interès públic, a petició del Govern; atribucions que atribueixen a la institució politicitat, però també politització. L'obligació d'escoltar a la Junta de Fiscals de Sala del Tribunal Suprem, que

⁵⁶ Comisión Europea-GRECO (2020). *op. cit.* (pp. 3-4)

emetran un dictamen no vinculant respecte les peticions del Govern, modera l'efecte polític de manera complexa: els membres de la Junta són triats pel FGE i tenen un mandat indefinit, de manera que conviuran amb governs i Fiscals Generals que no els van nomenar, provocant xocs o complicitats depenent de les combinacions possibles⁵⁷. Així, es pot veure com la contaminació política de la justícia pot afectar a la fiscalia, igual que ho pot fer amb la judicatura.

La judicialització de la política és una realitat que es fa palesa quan s'observa la instrumentalització que pateixen les institucions de l'acusació particular i el recurs d'inconstitucionalitat a mans dels partits polítics. Ambdues serveixen objectius similars, però no iguals, i cal analitzar-los per separat. El primer per fer campanya i obtenir informació privilegiada gràcies a ser part en els procés judicial i la segona per traslladar el debat polític parlamentari als tribunals, com a mitjà d'oposició a les propostes normatives dels partits que conformin el Govern.

Segons Mena (Mena, 2010)⁵⁸, la perdurabilitat de l'acusació particular a Espanya, respecte de tots els delictes, respon als arguments exposats anteriorment sobre desconfiança envers els jutges i, sobretot, els fiscals. No existeix cap regulació que eviti l'abús d'aquesta institució, que en casos per delictes de corrupció podrà ser utilitzada per rebre informació exclusiva del cas de primera mà, que a la vegada es podrà utilitzar amb finalitats polítiques i econòmiques. El manteniment d'aquesta institució, amb el disseny actual, desestabilitza innecessàriament la tasca dels administradors de justícia a la vegada que atorga uns avantatges injustificables a qui se'n serveix. Tant el TS⁵⁹ com el TC⁶⁰ han dictat sentències que adverteixen dels perills de la instrumentalització de l'acusació popular amb finalitats polítiques i econòmiques, sense que existeixi un interès directe en el procés; advertències que els legisladors continuen ignorant.

Pel que fa a l'ús polític dels recursos d'inconstitucionalitat i, tanmateix, del Tribunal Constitucional, cal observar dues qüestions. La primera, que la composició i nomenament dels membres del TC, regulada en l'art. 159 de la CE, estan

⁵⁷ Mena, J. Mª. (2010). *op. cit.* (pp. 46-48)

⁵⁸ *Ibid.*, (pp. 70-72)

⁵⁹ STS 3707/1993, de 5 de juny de 1993

⁶⁰ STC 154/1997, de 29 de setembre de 1997

configurats d'una manera semblant a la del CGPJ i provoquen, en conseqüència, crítiques similars a les recollides en la present secció. La segona, que els partits han après a calcular les probabilitats d'èxit dels recursos que presenten davant del TC⁶¹, depenent de si estan al govern o l'oposició, del tema del recurs i la línia més conservadora o progressista dels membres del tribunal. En relació als casos de corrupció, sentències i lleis relatives a aquests delictes podrien patir recursos motivats per objectius polítics, com la resta de sentències i lleis. Resulta difícil controlar la instrumentalització que pateixen els recursos d'inconstitucionalitat, ja que s'amaga sota arguments jurídics, i per tant caldrà vigilar amb atenció els recursos presentats per diputats i senadors.

Per tancar la secció, acabada l'exposició de diverses situacions que evidencien com la política s'immisceix en la justícia i, a la vegada, aquesta s'immisceix en la política, és necessari recordar que la transició per adaptació del règim franquista a la democràcia ha fet perdurar, desgraciadament, pràctiques antidemocràtiques pròpies del període dictatorial. La manca de trencament total amb la justícia franquista representada pel Dret Transicional, amb la llei electoral⁶² com a màxim representant del manteniment de les quotes de poder franquistes, n'és una de les mostres (Mena, 2010)⁶³. N'hi ha de més greus, com les que exposa l'exjutge Ramiro García de Dios en l'entrevista que li van realitzar al programa de televisió FAQs⁶⁴. Descriu com hi ha jutges garantistes que controlen la tasca de la policia quan aquesta s'extralimita, però que són una minoria. Explica que el més comú és que els jutges confiïn cegament en la policia donant presumpció de veracitat respecte de les proves que aquests aporten en els atestats policials, pel mal entès corporativisme que uneix als jutges de l'ordre penal i la policia, situació que ell considera impròpia d'un Estat democràtic. Segons l'exjutge, la policia s'ha acostumat a aquest tracte, i s'ha creat, així, un subsistema policial que sistemàticament actua impunement de manera il·legal, falsificant atestats i excedint-se, com ja ho feia durant la dictadura; subsistema que és minoritari i sobretot comprèn als cossos de policia antidisturbis de tot l'Estat. Denuncia, inclús,

⁶¹ Sala, Gemma, 19-9-2013. La politización del Tribunal Constitucional: ¿Desde cuándo y hasta cuándo? *elDiario*

⁶² Ley Orgánica 5/1985, de 19 de juny, del Régimen Electoral Central

⁶³ Mena, J. M^a. (2010). *op. cit.* (pp. 60-61)

⁶⁴ Tian Riba, 2-11-2019. *Preguntes freqüents (FAQS). Entrevista al exjutge Ramiro García de Dios*

L'existència d'un grup minoritari neofeixista i autoritari dins del cos de jutges penal d'instrucció a Espanya, dins de la majoria conservadora. Mena (Mena, 2010)⁶⁵ també coincideix amb l'exjutge, i comparteix amb ell la preocupació pels comportaments il·legals de la policia, i de la policia jurídica, i les tensions que provoca la gestió d'aquesta força policial a mig camí entre el poder executiu i el poder judicial. És de l'opinió d'ambdós que les garanties constitucionals han d'imposar-se sempre a les exigències corporatives de impunitat i a les demandes populistes de tolerància envers la violència injustificable de la policia. És imprescindible per avançar en la lluita contra la corrupció que la policia, sobretot la judicial, actuï legalment, que el control judicial d'aquestes actuacions sigui actiu i que les capes conservadores (per no parlar de les franquistes) de la judicatura, més propenses a tenir actituds tolerants amb la corrupció, canviïn la seva visió de la delinqüència econòmica.

Acabat l'estudi d'alguns obstacles a la persecució de la corrupció, derivats de la excessiva proximitat entre poders que haurien de romandre separats, la següent secció analitzarà breument dos obstacles processals presents en els procediments per delictes de corrupció.

4. Problemes en els processos penals per delictes de corrupció

Tot i que existeix una llarga llista de deficiències processals que afecten a la investigació i l'enjudiciament dels delictes de corrupció, aquesta secció es centrarà (per motius d'extensió i de relació amb el tema del treball) en un parell de qüestions: els aforaments i la discussió al voltant de l'art. 324 de la LECrim⁶⁶, així com la dilatació en el temps dels processos relatius a la corrupció coneguts com macrocauses.

La condició d'aforat implica ser jutjat, en cas d'una hipotètica imputació per delictes en l'exercici d'una funció concreta, per un tribunal diferent del que pertocaria a una persona sense aquesta condició. La justificació d'aquesta excepció a les regles de competència judicial penal és l'exercici d'un càrrec públic, o d'una professió concreta, que podria fer aparèixer pressions polítiques envers el tribunal ordinari que

⁶⁵ Mena, J. M^a. (2010). *op. cit.* (pp. 112-114)

⁶⁶ Real Decreto de 14 de septiembre de 1882 por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal

els hauria de jutjar pel possible delictes en l'exercici de les seves funcions, i es basa en que els tribunals jeràrquicament superiors són més resistents a les pressions. El nombre d'aforats a Espanya és aclaparadorament superior a la d'altres països europeus com Portugal o Itàlia, on només estan aforats el President de la República; França, on només ho estan el President de la República, el primer ministres i els seus ministres, i Alemanya i el Regne Unit, on no existeixen els aforats (com als EUA)⁶⁷. Tenen aquesta condició unes 250.000 persones, entre càrrecs polítics, jurídics i els membres de les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat, d'acord amb els arts. 71.1 i 102.1 de la CE, 56, 57, 61 i 73 de la LOPJ i l'art. 8.1 de la LO 2/1986⁶⁸, que preveuen l'aforament a diferents tribunals (Tribunal Suprem, Tribunal Superior de Justícia i Audiència Provincial). Aquest gran nombre de persones, també per motiu de la seva activitat professional i el seu càrrec públic, tenen més facilitats i temptacions per cometre delictes de corrupció, gràcies a la posició de poder que ostenten.

Els problemes derivats de l'aforament, a part de que significa un privilegi processal contrari al principi de legalitat, són que en el cas dels aforats al TS es perd el dret a presentar recurs (no existeix instància superior on presentar-lo, només la possibilitat d'interposar un recurs d'empara davant del TC per vulneració de drets fonamentals) contra l'eventual sentència que dicti el tribunal i que, en relació a totes les investigacions per possibles delictes comesos per aforats, el jutge d'instrucció de primera instància que l'estigui investigant haurà d'abandonar la instrucció i remetre-la al tribunal que correspongui segons l'aforament. Ambdós dificulten la resposta als delictes de corrupció, de diferents maneres, però per la mateixa causa: la complexitat que sol caracteritzar les causes per aquests delictes. Una hipotètica sentència, tant condemnatòria com absolutòria, contra un aforat al TS per un delictes de corrupció seria definitiva. Encara que el tribunal hagués comès alguna errada, propiciada per les dificultats pròpies dels delictes de corrupció, no seria possible interposar un recurs per esmenar l'hipotètic equívoc. Pel que fa a la reemissió de la instrucció, el jutge instructor del tribunal al que pertoca investigar l'aforat es trobarà amb una causa per corrupció probablement complexa, que el jutge instructor de

⁶⁷ RTVE.es. 16-9-2018. *¿Qué es un aforado, cuántos hay en España y qué leyes los amparan?*

⁶⁸ Ley Orgánica 2/1986, de 13 de març, de Fuerzas y Cuerpos de Seguridad

primera instància s'ha vist obligat a deixar a mitges, fet que implicarà dificultats (i lentitud) addicionals. No només això, sinó que es deriven més complicacions de les següents possibles situacions: que l'aforament es pugui estendre als fets punibles comesos amb anterioritat a la presa de possessió del càrrec corresponent, que s'estengui als participants no aforats del delictes en el que està implicat un aforat i que es pugui perdre la condició d'aforat quan ja s'ha decretat l'obertura de judici oral (Ruz, 2015)⁶⁹.

La protecció que es vol atorgar quan els aforaments són en motiu del càrrec judicial està arrelada en la desconfiança que s'ha explicat repetides vegades en el treball, en aquest cas la dels ciutadans envers els jutges quan han de jutjar a un company. El cas dels membres de les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat és similar, mentre que pels aforats per motiu del càrrec polític ja es disposa de les figures de la inviolabilitat i la immunitat, que protegeixen als Senadors i als Diputats d'acord amb els apartats primer i segon de l'article 71 de la CE, convertint l'aforament en innecessari. Com a nota final, comentar que la Fiscalia Anticorrupció, en les seves memòries dels exercicis corresponents als anys 2018⁷⁰ i 2019⁷¹, es queixa d'una regulació il·lògica: els Fiscals Anticorrupció estan aforats als Tribunals Superiors de Justícia, inclús quan actuen davant de l'Audiència Nacional, situació que exigiria un aforament al TS, igual que el dels Fiscals de la Fiscalia de l'Audiència Nacional. Es pot veure així com el sistema d'aforaments espanyol, a part d'hipertrofiat, és inconsistent.

L'art. 324 de la LECrim va ser objecte de nombrosíssimes crítiques després de la seva modificació per la Llei 41/2015⁷² i segueix sent-ho malgrat la reforma introduïda per la Llei 2/2020⁷³, que no atén la clara demanda de derogació sostinguda per pràcticament totes les forces polítiques externes al govern que va aprovar la llei i pels col·lectius d'operadors jurídics (sobretot per part de les

⁶⁹ Ruz Gutiérrez, P. (2015). Principales problemas procesales en la investigación de los procedimientos por corrupción. *op. cit.* (222-224)

⁷⁰ Memoria de la Fiscalía General del Estado 2019 (exercici 2018). *Fiscalía Especial contra la Corrupción y la Criminalidad Organizada*. (pp. 726-728)

⁷¹ Memoria de la Fiscalía General del Estado 2020 (exercici 2019). *op.cit.* (p. 772)

⁷² Ley 41/2015, de 5 de octubre, de modificación de la Ley de Enjuiciamiento Criminal para la agilización de la justicia penal y el fortalecimiento de las garantías procesales.

⁷³ Ley 2/2020, de 27 de julio, por la que se modifica el artículo 324 de la Ley de Enjuiciamiento Criminal.

associacions de fiscals, la Fiscalia General i la Fiscalia Anticorrupció^{74/75/76}). L'animadversió inicial que va generar l'article en la seva versió de l'any 2015, fonamentada en considerar que la introducció de nous tràmits pesats dificultaria l'activitat d'un jutjats que ja funcionaven per sobre de les seves capacitats, ha augmentat amb el pas del temps. S'ha evidenciat que la Llei 41/2015 ha tingut un efecte completament contraproductiu, contribuint a alentir encara més la justícia penal (exceptuant un tímid repunt immediatament posterior a l'aprovació), augmentant els terminis mitjos de tramitació per sobre dels previs a la reforma en els últims anys (Geras, 2020)⁷⁷. La Llei 2/2020 ha modificat el sistema de terminis, proporcionant la mateixa utilitat que la modificació del 2015: la d'un pedaç que, tot i oferir algunes millores, genera noves complicacions.

La Llei 41/2015 va instaurar un sistema de terminis en l'art. 324 LECrim per controlar el temps de duració de la fase d'investigació, que per la falta de regulació anterior podia eternitzar-se sense que existissin mesures per evitar-ho. Es preveia un màxim de sis mesos per practicar les diligències d'instrucció que es podia ampliar fins als divuit, amb una pròrroga màxim d'igual duració, a instància del Ministeri Fiscal. La declaració de complexitat es basava en circumstàncies sobrevingudes: la impossibilitat de completar la instrucció en el termini previst, per causes generals o les que el propi article recollia. El conegut alentiment que va portar aquesta regulació es deu a tres factors: l'atorgament de legitimitat exclusiva al MF per instar la complexitat de les causes o les seves pròrrogues, el qual no disposava físicament de les mateixes (conseqüència d'adoptar un canvi previst en el Projecte del Codi Processal de 2013 sense atribuir la direcció de la investigació al MF, com preveia el mateix projecte); les interpretacions dispars sobre el caràcter dels terminis, amb jurisprudència que els reconeixia com a propis (preclusius) i també impropis (orientatius), inclús per part del TS que primer els va considerar preclusius i després va flexibilitzar-los⁷⁸, i les resolucions, amb els seus respectius

⁷⁴ Memoria de la Fiscalía General del Estado 2018 (exercici 2017). *Fiscalía Especial contra la Corrupción y la Criminalidad Organizada*. (pp. 520-523)

⁷⁵ Memoria de la Fiscalía General del Estado 2019 (exercici 2018). *op. cit.* (p. 724)

⁷⁶ Memoria de la Fiscalía General del Estado 2020 (exercici 2019). *op. cit.* (p. 769)

⁷⁷ Geras Montilla, L., 25-9-2020. La reforma del artículo 324 de la Ley de Enjuiciamiento Criminal por Ley 2/2020 de 27 de julio. *Noticias jurídicas*

⁷⁸ STS 470/2017, de 22 de juny; STS 214/2018 de 8 de maig; i STS 368/2018, de 18 de juliol, i interlocutòria 504/2019, de 25 d'abril

recursos, relatives a la declaració de complexitat i les pròrrogues de la instrucció (Geras, 2020)⁷⁹.

L'efecte en les instruccions dels delictes de corrupció encara va ser més gran, ja que es tracta de causes intrínsecament complexes. En la Memòria de la Fiscalía General corresponent a l'exercici de l'any 2017, en el capítol de la Fiscalía Anticorrupció⁸⁰, s'exposen els problemes que la modificació de l'any 2015 va provocar. S'explica com la demora en la investigació de la delinqüència econòmica a gran escala que perjudica l'eficàcia i la credibilitat de l'Administració de Justícia no es va solucionar amb la incorporació del sistema de terminis de l'art. 324 LECrim en la seva formulació en la Llei 41/2015. La causa és que resulta difícil complir els terminis legals (que no contemplen causes d'interrupció, més enllà del secret de les actuacions i el sobreseïment provisional de la causa) i que l'adjudicació del control dels terminis als Fiscals Anticorrupció s'afegeix a un càrrega de treball ja sobredimensionada (l'impuls de la instrucció de les causes on intervenen els pertoca de manera especialment intensa, per desconeixement de la matèria del jutge d'instrucció); control que seria més pràctic que correspongués als Jutges i als lletrats de l'Administració de Justícia, directors de la instrucció. També exposa com l'alteració dels criteris de connexitat derivats de la supressió de l'art. 300 LECrim (amb el contingut transposat a l'art. 17 de la mateixa), així com els obstacles processals esmentats en aquest paràgraf, comprometen la investigació de les macrocauses. La raó és la preferència per les peces separades, la individualització i el disseny de les quals plantegen reptes propis per la multiplicitat d'investigats i de fets a aclarir. S'hi sumen les complicacions derivades del diferent recorregut que pateixen les peces separades d'un mateix procediment, en concret quan conflueixen en un mateix òrgan judicial investigador de la causa primigènia. Les lamentables conseqüències són la prescripció dels delictes, l'apreciació de l'atenuant de dilacions indegudes, l'exposició pública dels investigats i el judici paral·lel al que els sotmeten els mitjans, la possibilitat dels mateixos d'amagar el producte del delictes i la insatisfacció ciutadana davant la lenta i insuficient resposta penal a uns delictes d'especial transcendència social.

⁷⁹ Geras Montilla, L., 25-9-2020. *op. cit.*

⁸⁰ Memoria de la Fiscalía General del Estado 2018 (exercici 2017). *op. cit.* (pp. 520-523)

Abans de fer referència als canvis introduïts per la Llei 2/2020 és important remarcar que la legitimació exclusiva del Ministeri Fiscal per acordar la complexitat de la investigació, continguda en l'apartat 2 de l'art 324 LECrim en la seva redacció de 2015, implicava un gran perill: una autoritat nomenada pel Govern i que opera sota la seva dependència jeràrquica (MF) podia decidir que limitava a sis mesos l'extensió de la investigació penal. En el cas que l'investigat fos un membre del Govern o un correligionari del mateix, el MF es podia veure pressionat per no declarar la causa com a complexa, desactivant per complex les possibilitats d'èxit de la instrucció, que en els casos de corrupció necessita desesperadament de temps per investigar-ne tots els elements (Gómez-Aller, 2015)⁸¹. En l'apartat 4 contenia també una perillosa provisió en forma de “calaix de sastre” que permetia excepcionalment a les parts instar la fixació d'un nou termini màxim per a la finalització de la instrucció, abans del transcurs dels terminis legals o les pròrrogues. Malgrat que el MF també podia instar aquests terminis excepcionals, deixar (parcialment) a instància de les parts una facultat crítica com és la d'instar pròrrogues excepcionals il·limitades, era una via per al sabotatge del procés i per a la inseguretat jurídica.

La modificació de l'art. 324 LECrim de la Llei 2/2020, que va ser reconeguda per al GRECO en el seu informe d'Espanya per a l'any 2020 per haver ampliat els terminis màxims de les investigacions i compatibilitzar-nos amb el tractament de casos complexos⁸², no va resoldre les crítiques que ja es dirigien contra la seva versió anterior. Mantenia l'essència del sistema, ampliant el termini ordinari d'instrucció, que va passar de sis mesos a dotze, prorrogables per successius i il·limitats terminis de fins a sis mesos, però eliminant les referències a la complexitat de la investigació i els motius que permetien dictar-la. Altres millores són que el jutjat, d'ofici, pot acordar pròrrogues i que les parts estan legitimades per instar-les també. Aquestes hauran de motivar-se adequadament, incorporant els motius per no poder haver acabat la investigació dins del termini, les noves diligències a practicar i la rellevància d'aquestes per a la investigació. La gran

⁸¹ Gómez-Aller, J. D. (2015). Aproximación a las necesidades de reforma legal en relación con la respuesta penal a la corrupción política. *Cuadernos Penales José María Lidón, Estudios sobre el Anteproyecto de Ley Orgánica del Poder Judicial y sobre la corrupción en el ámbito público*, 11, (261-262)

⁸² Comisión Europea-GRECO (2020). *op. cit.* (p. 4)

crítica que es dirigeix contra la formulació actual de l'article 324 LECrim és que el nou sistema de pròrroques implica més alentiment del procés d'investigació, per l'enorme augment de les resolucions i dels recursos en contra de les mateixes per les successives pròrroques cada sis mesos. Com ja s'ha explicat, les investigacions dels delictes de corrupció gairebé sempre seran llargues, i la necessitat de gestionar aquests tràmits cada sis mesos restarà temps a actuacions més útils i urgents. No només això, sinó que es l'article preveu expressament el caràcter preclusiu dels terminis, convidant al sabotatge del procés per part de les defenses a base de presentar incidències que impedeixen l'aprovació de les pròrroques, i elimina la previsió de l'antic apartat 8 respecte l'arxiu de les actuacions que subordinava el control dels terminis al dret constitucional a la tutela judicial efectiva, en detriment de la seguretat jurídica (Geras, 2020)⁸³. Els efectes de la pandèmia, i la suspensió de terminis que ha causat la situació de força major han generat noves discussions, sobretot al voltant del caràcter preclusiu dels mateixos que la Llei 2/2020 ha determinat (Casas & Villafañe)⁸⁴.

Recollint tot l'exposat al respecte de les successives versions de l'art. 324 LECrim, la demanda per una reforma total del procés judicial penal és clara. La regulació dels terminis d'instrucció és una mostra més dels pedaços que s'ha posat a una Llei d'Enjudiciament Criminal de l'any 1882, completament desfasada. La propostes per afrontar aquesta demanda i la resta de problemes descrits durant el cos del treball, així com les iniciatives que ja estan en marxa per respondre-hi, es tractaran el capítol següent.

⁸³ Geras Montilla, L., 25-9-2020. *op. cit*

⁸⁴ Casas Hervilla, J. & Villafañe Díez, D. (2020). *Estado de alarma y plazos de instrucción del artículo 324 LECrim: crónica de una discusión anunciada*. Diario La Ley

III. Respostes als reptes

Des de diferents sectors s'han formulat propostes per abordar els reptes descrits en el treball, a part d'altres que no s'han inclòs en el mateix. En el mateix sentit, s'han desenvolupat iniciatives i projectes des del Poder Legislatiu i el Govern, que han seguit amb més o menys èxit les recomanacions provinents de diferents àmbits. En la següent secció es reuniran algunes d'aquestes propostes, ordenades segons el seu àmbit de procedència (la doctrina, la fiscalia i la judicatura, i les institucions europees i les organitzacions internacionals) i més endavant es recolliran les iniciatives polítiques i legislatives. Prèviament, resulta útil diferenciar entre dos tipus de respostes o canvis: els que es podrien dur a terme dins del marc normatiu actual i els que requereixen de la creació de normativa nova. Ambdós necessiten recursos per reeixir, però, idealment, els primers es poden atènyer en menys temps mentre que els segons han de seguir els tràmits propis d'una disposició normativa. L'obligació de respondre immediatament a la corrupció fa que sigui preferent apostar per les respostes ràpides i les característiques estructurals d'aquesta exigeixen canvis radicals, que només es poden assolir a través de reformes legislatives. Cal combinar-les per atacar el conjunt del problema.

1. Propostes i recomanacions

La doctrina ha prestat especial atenció als elements que fan de la corrupció un problema complicat d'afrontar, majoritàriament des de la fiscalia i la judicatura. De fonts externes al Poder Judicial, podem destacar la proposta de creació de tribunals especialitzats anticorrupció, així com les qüestions fonamentals que cal plantejar si es vol debatre sobre la seva idoneïtat i el disseny institucional òptim pel context on hagin d'actuar (Stephenson & Arjon, 2019)⁸⁵, i les necessitats de reforma legal per a una millor resposta a la corrupció política presentades per Gómez-Aller (Gómez-Aller, 2015)⁸⁶. Aquestes consisteixen en una millor regulació de la instrucció penal i del conjunt del procés penal, un allargament dels terminis de prescripció dels delictes de corrupció, una tipificació concreta pel finançament il·legal de partits polítics (que cobreixi les donacions il·legals i la falsa comptabilitat), una reforma

⁸⁵ Stephenson, M C., & Arjon Schütte, S. (2019). *op. cit.*

⁸⁶ Gómez-Aller, J. D. (2015). *op. cit.* (257-284)

total del Tribunal de Comptes, una reforma de la LOFPP⁸⁷ que inclogui nombroses limitacions al finançament irregular, una reforma de la legislació sobre indults⁸⁸ que reintrodueixi l'obligació de motivar-los i que impedeixi indultar membres o exmembres del Poder Executiu i els seus agents, i finalment, un millor control de la contractació pública, sobretot en l'àmbit local, reduint la discrecionalitat en els àmbits on es produeixen més excessos i augmentant la transparència i la rendició de comptes, paral·lelament a una reactivació del cos d'interventors.

Els fiscals, els jutges i les associacions professionals que els representen són clarament el sector que més propostes presenta, per la seva proximitat de tracte amb els elements que critiquen. Per començar, la Fiscalia reclamat reiteradament un conjunt de canvis⁸⁹: una regulació més pràctica dels terminis de la investigació (art. 324 LEcrim), que s'adjudiqui al MF la fase d'investigació penal i que es potenciïn les vies de detecció de la corrupció (a través dels col·laboradors en el delictes, els alertadors d'incompliments interns, la denúncia anònima i els mitjans de comunicació), l'assumpció de noves funcions en matèria de cooperació internacional, concretament en extradicions i ordres europees de detenció i entrega (com ja ho ha fet la Fiscalia Especial Antidroga), la necessitat de tipificar un nou delictes d'enriquiment il·lícit (basat en haver d'aportar proves indiciàries, com a mínim, dels augments del patrimoni per increment de l'actiu o disminució del passiu) per cobrir les poques llacunes legals que queden el CP en matèria de corrupció i l'aforament dels Fiscals Anticorrupció al Tribunal Suprem quan actuïn davant de l'AN, igualant-los als Fiscals de l'AN.

La FGE⁹⁰ ha vocalitzat les queixes respecte dels obstacles amb els que es troba: calen millors tècniques d'investigació i d'anàlisi financer-criminal, per aconseguir i assegurar proves, millor col·laboració amb els paradisos fiscals, més prevenció, i sobretot, una nova llei d'enjudiciament penal que atribueixi la investigació a la Fiscalia i elimini el caràcter central i ritual d'aquesta fase en el procés penal espanyol, així com un impuls en la col·laboració internacional en l'àmbit europeu.

⁸⁷ Ley Orgánica 8/2007, de 4 de juliol, sobre financiación de los partidos políticos

⁸⁸ Ley de 18 de junio de 1870 estableciendo reglas para el ejercicio de la gracia de indulto

⁸⁹ Memoria de la Fiscalía General del Estado 2020 (ejercicio 2019). *op. cit.* (p. 769-772)

⁹⁰ Fiscales, 13-4-2016. *Cómo mejorar la investigación de los delitos contra la corrupción*

A *De oficio, fiscal* (Mena, 2010)⁹¹, Mena suggereix un enorme ventall de propostes per atacar els problemes que s'han tractat durant el treball. Sobre el sistema d'oposicions, creu que cal trobar una manera de determinar que el candidat té el perfil cívic i democràtic adequat per a la funció que desenvoluparà i superar la prova memorística que fonamenta l'oposició, i sobre l'especialització, defensa la grandíssima utilitat de disposar d'una Fiscalia Especial Anticorrupció, mentre afirma que els jutges disposen de les eines necessàries per respondre a la corrupció, però els hi manca iniciativa davant d'una àrdua tasca. Pel que fa a la politització, exposa que es necessita que els integrants del CGPJ i el TC, així com el FGE, tinguin un reconeixement per part de la ciutadania, que perilla a Espanya pels procediments de selecció que regeixen les institucions esmentades, i que es podria solucionar a través d'eleccions com les que es duen a terme per triar als diputats i als senadors, inspirat en el sistema dels EUA (Mena és escèptic respecte que els Jutges triessin entre ells mateixos als membres del CGPJ, per la infiltració política que pateix el propi cos judicial). També creu en la modificació de la prohibició d'afiliació sindical i política que afecta als jutges i als fiscals, provinent de la constitució, ja que considera que l'ocultisme provocat per la prohibició és contraproduent (els separa de la societat a la que administren justícia) i que en una societat democràtica lliure no cap desconèixer la ideologia dels administradors de justícia, sigui quina sigui. A més, és crític amb la mediatització de la justícia i el fenomen dels jutges estrella, per no aportar res a la pràctica judicial i per com la instrumentalitza per obtenir guanys personals. Finalment, respecte el procés penal, insisteix en que la Fiscalia hauria de fer-se càrrec de la investigació penal, amb el Jutge instructor convertit en Jutge de Garanties, i amb una dependència funcional forta de la policia judicial envers la Fiscalia. Aquest canvis permetrien una gran agilització de la justícia, que també sosté que es podria aconseguir amb la despenalització i el recurs a mitjans extrapenals per combatre dels il·lícits menors que sovint saturen els jutjats.

⁹¹ Mena, J. M^a. (2010). *op. cit.* (pp. 112-114)

Carlos Lesmes⁹², actual president del CGPJ i del TS, afirma que dins de la necessitat d'actualitzar la normativa processal penal cal que s'inclogui una reforma dels aforaments, que requereix d'una racionalització i d'una reducció en el seu nombre.

El magistrat Ruz Gutiérrez (Ruz, 2015)⁹³ recull un conjunt de propostes per solucionar grans problemes processals en la investigació dels delictes de corrupció: una millor formulació de la connexitat processal que no forci macrocauses ni la separació en peces, una millor protecció dels testimonis denunciants, la necessitat de regular un procediment específic per la denúncia i apreciació de la il·licitud probatòria, més mitjans per afrontar causes amb nombrosos investigats, perjudicats i acusacions particulars, més claredat jurisprudencial al voltant dels incidents que provoquen els aforaments i la derogació d'altres privilegis processals que afecten a la família reial i a alts càrrecs del Poder Legislatiu i Executiu, i, per acabar, insistir en la cooperació internacional i en la cooperació en la instrucció per part d'entitats bancàries i paradisos fiscals.

Rebollo i Casas (Rebollo & Casas, 2013)⁹⁴ conclouen el seu article considerant que la incorporació de nous tipus penals i subjectes actius dels il·lícits no ajuden a accelerar la justícia, que hauria de ser l'objectiu principal de les reformes que pretenguin abordar la corrupció. Afirmen que aquest propòsit s'assoliria a través de canvis en el Dret Processal Penal (connexitat processal, terminis màxims d'instrucció, sistema de notificacions, dificultats probatòries, citacions i emplaçaments i execució de sentències condemnatòries), el Dret Penal (circumstàncies modificatives de la responsabilitat penal pensades per la delinqüència clàssica i massa benèvoles amb la delinqüència econòmica) i en l'especialització de jutges i fiscals (millorant-ne la formació) i els òrgans judicials (creant-ne de nous).

Garcia de Dios⁹⁵, exjutge, considera que cal reformar per complet el sistema d'accés a la carrera judicial/fiscal per oposició. Es decanta pel sistema holandès, que comença amb una prova de coneixements generals per posteriorment incorporar als

⁹² infoLibre.es, 25-3-2017. *Los 250.000 aforados que hay en España: quiénes son y cuáles son sus prerrogativas*

⁹³ Ruz Gutiérrez, P. (2015). *op. cit.*

⁹⁴ Rebollo Vargas, R. & Casas Hervilla, J. (2013). *op. cit.* (pp. 30-31)

⁹⁵ Tian Riba, 2-11-2019. *op. cit.*

aspirants que la superin en una escola judicial/fiscal on estudiarà durant sis anys, i que hauria de permetre trencar amb la falta de jutges i fiscals provinents de les classes populars, que ell denúncia. Sobre el sistema d'elecció dels membres del CGPJ, es decanta per una combinació entre vocals triats pels mateixos Jutges i vocals triats per la ciutadania, en eleccions, com es fa als EUA.

L'associació judicial de *Jueces para la Democracia*, en el document sobre la reforma de l'accés a la carrera judicial⁹⁶, desenvolupen una crítica integral de tot el camí que segueixen els aspirants a la funció judicial, des de la universitat fins que prenen possessió del seu càrrec. Basant-se en que el disseny actual es contraria als principis de mèrit i capacitat dels candidats (principis continguts en l'art. 103.3 de la CE) i la mala opinió dels ciutadans espanyols sobre l'habilitat professional dels jutges i la concurrència en ells dels valors constitucionals (més la dada desoladora de que el 60 per cent dels jutges considera irrellevant seguir l'actualitat mediàtica per treballar, constatant l'aïllament del jutge com a ciutadà), suggereixen les següents reformes: una millora de la qualitat de l'ensenyança del Dret en les universitats espanyoles (que ha provocat la necessitat d'establir una oposició que actuï com a filtre), una connexió superior entre els estudis universitaris i l'accés a la carrera judicial a través d'un màster d'especialització en professions jurídiques (seguint els models alemany i italià), una prova d'accés basada en un test psicològic exclusiu (com a Portugal o Holanda), seguit d'una prova escrita sobre casos pràctics i finalitzada per una prova oral fonamentada en la profundització en la normativa i l'anàlisi crític, que inclourà preguntes dels examinadors, a part d'un examen d'idioma estranger, una formació inicial que consisteixi en l'efectiva preparació per a la funció jurisdiccional (a partir del mètode del cas, la formació del professorat, un disseny atractiu de l'avaluació contínua, la formació en valors, les estades externes-que ja es practiquen a França i Holanda-, una major duració de la mateixa i un augment de l'autonomia funcional i pedagògica de l'Escola Judicial). Afegeixen que cal potenciar l'accés a la judicatura de juristes i advocats i canviar el sistema de promoció de la Carrera Judicial, advocant per la derogació de l'ascens forçat de la categoria de Jutge a la de Magistrat i apostant per l'especialització (de

⁹⁶ Gómez Martínez, C. (2008). *La reforma del acceso a la carrera judicial*. (pp. 22-23). Bilbao: Comité Permanente de Jueces para la Democracia

manera racional, acompanyada de formació). Finalment, creuen que cal que els òrgans judicials de primer instància siguin col·legiats, i no unipersonals, perquè el jutge recent incorporat es beneficiï del treball en equip.

JJpD també ha proposat la instauració d'un sistema públic de beques^{97/98} per a l'oposició (inspirat en el que ja va existir l'any 2008 a nivell estatal i el que actualment existeix al País Vasc) i la potenciació dels centres públics d'estudi de l'oposició. També han constituït una borsa de preparadors per oferir preparació gratuïta a opositors sense recursos econòmics. Totes aquestes mesures van encaminades a garantir l'art. 23.2 de la CE, que estableix que els ciutadans tenen dret a accedir en condicions d'igualtat a les funcions i càrrecs públics, amb els requisits que senyali la llei.

L'AJFV, l'associació judicial de "centre", també va elaborar un informe amb propostes per millorar l'estat de l'accés a la carrera judicial a Espanya⁹⁹. A part de presentar elements d'altres països que podrien servir d'inspiració com Alemanya, Holanda, Bèlgica, Itàlia, França o Portugal, es recomana enfortir el principi d'igualtat d'oportunitats (servint-se de beques públiques), millorar els exàmens (deixant passar més alumnes a la fase oral, mantenint la nota de la prova escrita si es suspèn la oral, obligant als avaluadors a redactar un informe de la prova oral i gravant la prova oral per posteriors revisions), actualitzar el temari de l'oposició (canviant el nombre de temes per branca del dret, incorporant sobretot Dret Comunitari), aportar més valor a l'estada a l'Escola Judicial i a les pràctiques (millorant l'avaluació i intercalant estades pràctiques amb estades a l'Escola Judicial, com ja fan els Llettrats de l'Administració de Justícia o els propis jutges a Holanda) i eliminar la fase de reforç i substitució per les controvèrsies derivades de que un jutge encara en formació actuï amb plena jurisdicció.

Des d'Europa, concretament el GRECO en conjunt amb la Comissió Europea¹⁰⁰, s'han plantejat diverses recomanacions. La primera, la necessitat de renovar els

⁹⁷ Moreno, R., 10-12-2020. JJpD plantea la creación de becas públicas estatales para la preparación de los opositores a la Carrera Judicial y Fiscal. *CONFLEGAL*

⁹⁸ JJpD (2020). *Propuesta de bases para el otorgamiento de becas destinadas a la preparación de oposiciones a las carreras judicial y fiscal*

⁹⁹ Herreros López, R., Pleite Guadamillas, F. i Sanz Acosta, L. (2021). *op. cit.*

¹⁰⁰ Comisión Europea-GRECO (2020). *op. cit.* (p. 2-4, 6)

membres del CGPJ (que també reclamen les associacions judicials), que porten exercint les seves funcions *ad interim* des del desembre del 2018 per la falta d'entesa política. Adverteixen que la situació actual desacredita al CGPJ i afavoreix que es percebi la institució com a polititzada, amb el descrèdit que això comporta. La segona fa referència a la relació entre el Govern i el FGE: s'insta a les autoritats espanyoles a dotar d'autonomia la Ministeri Fiscal i a fer públiques les comunicacions amb el Govern (actualment es fa, però per pràctica sense que existeixi una normativa que obligui a fer-ho). La tercera i última, la exigència de seguir avançant en les reformes penals i penals processals per millorar la qualitat del sistema judicial i la seva agilitat.

Des de Transparència Internacional, s'han dirigit una sèrie de recomanacions a Espanya en el seu examen periòdic de principis del 2020¹⁰¹, en tres àmbits: administració de justícia, finançament de partits polítics i protecció dels *whistleblowers*. Sobre administració de justícia, recomanen seguir debatin sobre la regulació dels terminis de la instrucció (art. 324 LECrim), augmentar el nombre de jutges per 100.000 habitants i els efectius de la Fiscalia Anticorrupció, aconseguir que la ciutadania es vinculi al *Repositori de dades sobre procediments judicials per corrupció* del Consell General de Poder Judicial i publicar el Codi Ètic de la Carrera Fiscal. Sobre finançament de partits polítics, insten a controlar les fundacions dels mateixos, promoure el compliment de la Llei 19/2013¹⁰² i avançar en el debat sobre la matèria. En últim lloc, sobre protecció dels *whistleblowers*, proposen construir una legislació coherent per a aquest fi, seguint la *Directiva Europea relativa a la protecció de les persones que informin sobre infraccions del Dret de la Unió* i incloent la perspectiva de gènere. L'informe es completa demanant que es desenvolupi un pla transversal i holístic contra la corrupció.

En aquest punt final és necessari insistir que una insuficiència fonamental dels processos penals és la falta de recursos, com s'ha dit anteriorment i com recorden insistentment la doctrina i els propis operadors jurídics, sense obtenir una resposta adequada dels legisladors.

¹⁰¹ Transparency International España (2020). *op. cit.*

¹⁰² Ley 19/2013 de 9 de diciembre, de transparencia, acceso a la información pública y buen gobierno

2. Iniciatives actives

Aquest apartat no pretén ser una recopilació completament exhaustiva de totes les iniciatives actives actualment a Espanya per ajudar al poder judicial a combatre millor la corrupció, però sí una recopilació de les iniciatives més rellevants impulsades pel Poder Legislatiu i el Govern dirigides a aquest objectiu. Les iniciatives s'ordenaran d'acords a les seccions de l'anterior capítol (formació, especialització, politització i problemes processals).

La iniciativa més significativa relativa a la formació dels jutges i els fiscals, és l'acord sobre la modernització del sistema d'accés a la carrera judicial (el punt 2.12.2 de l'acord de Govern entre Podemos i PSOE¹⁰³), que ha topat amb l'oposició frontal de les associacions de jutges i fiscals¹⁰⁴. Es tracta d'una iniciativa vaga, que vol inspirar-se en els millors elements dels models d'altres països europeus i vol garantir la igualtat d'oportunitats amb independència del sexe i la situació socioeconòmica dels aspirants, i que encara no s'ha plasmat en beques o en polítiques de gènere. En aquest sentit, l'any 2008 es van aprovar unes beques públiques per a opositors, que no s'han tornat a repetir¹⁰⁵. En canvi, el País Basc ha aprovat una dotació important per a beques, suplint la manca d'iniciativa del Govern Central¹⁰⁶.

En l'àmbit de l'especialització de jutges i fiscals no existeixen gairebé iniciatives, tot i que es pot mencionar que s'ha aprovat un increment de la plantilla de fiscals de la Fiscalia Anticorrupció de nou places, gairebé totes per cobrir als vuit fiscals que es troben en situació anòmala de comissió de serveis. Malgrat la seva aprovació, encara no ha estat cobert¹⁰⁷.

Sobre politització de la justícia, les iniciatives més rellevants són la creació l'any 2015 de l'Oficina de Conflictes d'Interessos, que té la responsabilitat de controlar les declaracions de béns i drets patrimonials, i l'any 2014 del Consell de

¹⁰³ Newtral, 30-12-2019. *Texto íntegro: acuerdo de coalición PSOE-Unidas Podemos*

¹⁰⁴ ELDERECHO.com. 14-1-2020. *Jueces y fiscales rechazan la "modernización" del sistema de acceso a la carrera pactado en el acuerdo de Gobierno*

¹⁰⁵ Ministerio de Justicia, 5-6-2008. Convocatoria de becas para oposiciones de jueces i fiscales. *Noticias Jurídicas*

¹⁰⁶ Euskadi.eus 3-11-2020. *El Gobierno concede 40 becas para preparar las oposiciones a las carreras Judicial, Fiscal y al cuerpo de letrados de la Administración de Justicia* (Consejo de Gobierno 3-11-2020)

¹⁰⁷ Memoria de la Fiscalía General del Estado 2020 (ejercicio 2019). *op. cit.* (p. 697)

Transparència i Bon Govern¹⁰⁸, que supervisa l'accés a la informació i el compliment de les obligacions de transparència i bon govern, a més dels avenços aconseguits amb la Llei de transparència, la Llei de control de l'activitat econòmico-financera dels Partits Polítics i la regulació de l'exercici de l'alt càrrec de l'Administració General de L'Estat¹⁰⁹. Una altra iniciativa molt significativa és la proposta de reforma de la LOPJ¹¹⁰, que permetria triar als membres del CGPJ per majoria absoluta, en comptes de majoria qualificada. Això permetria trencar el bloqueig que pateix la institució, però paradoxalment obre la porta a un augment de la politització de la mateixa, per requerir de menys consens el nomenaments¹¹¹.

En l'àmbit dels problemes processals és on es troben les iniciatives més prometedores, sense dubte. Ja fa anys que aquest és el camp al que el legislador dedica més atenció: l'any 2008 es va redactar un Pla estratègic de modernització de la Justícia¹¹² i l'any següent el CGPJ va aprovar també un Pla de modernització de la Justícia¹¹³. Ambdós recullen moltíssimes mesures dirigides sobretot a agilitzar, optimitzar i adaptar la justícia a les noves tecnologies, que s'han anat desenvolupant des de llavors. Actualment, es treballa amb el *Plan Justicia 2030*, que gaudeix de finançament del Consell d'Europa i preveu reforçar l'eficiència dels serveis TIC, crear un nou model de comunicació proactiva amb el ciutadà i el desenvolupament de solucions alternatives de resolució de conflictes¹¹⁴. En relació amb l'organització dels tribunals, fa anys que es va impulsar la creació de l'Oficina Judicial¹¹⁵, que actualment està cristal·litzant en la implantació de la NOJ (Nova Oficina Judicial) que ha de permetre que la justícia actuï amb més eficàcia i eficiència, alliberant als jutges i als fiscals de tasques no jurisdiccionals. També s'han dut a terme moltes reformes de tipus penals per lluitar contra la corrupció, sobretot en el marc del Dret Europeu¹¹⁶ a partir de la LO 1/2019 (delictes contra el mercat, els consumidors i la Hisenda de la Unió Europea), però també en el marc d'altres delictes de corrupció

¹⁰⁸ Comisión Europea-GRECO (2020). *op. cit.* (p. 6)

¹⁰⁹ Fiscal.es, 13-4-2016. *Cómo mejorar la investigación de los delitos contra la corrupción*

¹¹⁰ Cué, C.E. & Rincón, R., 13-10-2020. PSOE y Unidas Podemos registran en el Congreso la reforma del Poder Judicial que esquivó el veto del PP. *El País*

¹¹¹ Rincón, R., 14-10-2020. Tres de las cuatro asociaciones de jueces cargan contra la reforma de PSOE y Podemos. *El País*

¹¹² Ministerio de Justicia (2009). *Plan estratégico de modernización de la Justicia*

¹¹³ CGPJ (2008). *Plan de modernización de la Justicia*

¹¹⁴ Comisión Europea-GRECO (2020). *op. cit.* (p. 5)

¹¹⁵ MJusticia.gob.es (Ministerio de Justicia. Gobierno de España). (2017) *Oficina Judicial. Estructura*

¹¹⁶ Memoria de la Fiscalía General del Estado 2020 (ejercicio 2019). *op. cit.* (p. 771)

a partir del RDL 7/2021 i la LO 6/2021 (que introdueix agreujants al delict de blanqueig de capitals). L'actual President del Govern ha mostrat la seva intenció de modificar el sistema espanyol d'aforament, però no ha tingut èxit pels requisits que implica una reforma constitucional¹¹⁷.

La reforma de l'art. 324 LECrim per la llei 2/2020 va defraudar per no complir amb les reiterades demandes de la doctrina, la judicatura i la fiscalia. El legislador ha reaccionat a aquesta i altres crítiques i ha plantejat un Avantprojecte de Llei d'Enjudiciament Criminal que ha de transformar radicalment la justícia penal espanyola¹¹⁸. En els arts. 574-577 es determina com es controlarà l'activitat investigador. Es farà a través d'un jutge de garanties que supervisarà la investigació del fiscal, que serà qui la dirigirà. La duració de la fase d'investigació respondrà a les necessitats reals de la mateixa, i a partir dels dotze mesos (divuit per a les Fiscalties Especials) la defensa de l'investigat podrà sol·licitar al Jutge de Garanties que fixi un termini per a la conclusió de la fase. La reforma completa del procés penal espanyol és una de les iniciatives més interessants del legislador, que tot i que segur que genera debat, resoldrà nombrosos traves que plaguen la justícia penal.

Per acabar, cal remarcar que tot i que no s'ha introduït a Espanya una vertadera estratègia global contra la corrupció, existeix una Estratègia nacional contra el crim organitzat i la delinqüència greu (que es centra en reforçar l'accés a dades financeres, la coordinació dels actors implicats en la lluita contra la corrupció i una millora de la tasca d'investigació dels Cossos i Forces de Seguretat) que podria servir de pilar per a pilar per aconseguir atacar a la corrupció des de tots els angles necessaris, que com s'ha vist, semblen no tenir fi¹¹⁹.

¹¹⁷ Castro, I., 17-9-2018. Pedro Sánchez propone una reforma constitucional para limitar los aforamientos a los cargos públicos. *elDiario*

¹¹⁸ Ministerio de Justicia (2020). *Anteproyecto de Ley de Enjuiciamiento Criminal*

¹¹⁹ Comisión Europea-GRECO (2020). *op. cit.* (p. 5)

IV. Entrevista al fiscal Jordi Casas Hervilla¹²⁰

Durant l'entrevista vam debatre sobre les qüestions contingudes en el treball: les dificultats a les que s'enfronta el poder judicial quan lluita contra la corrupció i les propostes i les iniciatives dirigides a solucionar aquests problemes. Les respostes del fiscal Casas s'organitzaran per temes, en forma d'explicacions respecte dels mateixos, ja que aquest va ser el format de l'entrevista.

1. Formació

JCH: El recorregut a seguir, de la carrera, a l'oposició, a l'escola judicial, a les pràctiques i finalment, no és dolent en si. Malgrat això, es poden dirigir moltes crítiques a l'oposició per accedir a la judicatura/fiscalia, que també es poden dirigir envers la resta d'oposicions per accedir a l'Administració pública, ja que es tracta d'un model de prova que cal actualitzar. Provoca moltes injustícies, des del cost econòmic que suposen els anys estudiant a jornada completa sense poder treballar a la pròpia prova, que segons la nota mitjana de la convocatòria deixarà fora aspirants que haurien aprovat en una altra. Les beques podrien ser útils, però les beques públiques ofertes l'any 2008¹²¹ són un exemple de com no configurar-ne els requisits. A Catalunya es requeria que s'estudiés Dret Català que no era temari de l'oposició i que es cantés en català, fets que provocaven més perjudicis que potencials beneficis en el cas d'obtenir la beca, pel temps d'estudi que prenia al candidat. A més a més, caldria que tots els funcionaris realitzessin un test psicotècnic pel fet de treballar per la ciutadania i, en el cas dels jutges i els fiscals amb més motiu, per l'elevada responsabilitat que tenen.

Pels jutges i els fiscals, a part de coneixements jurídics en calen de tècnics, relatius a diversos camp del dret (per exemple, el Dret Administratiu), però també d'altres camps (com la enginyeria o l'arquitectura, per casos relatius a obres i urbanisme), per combatre la corrupció. Durant l'oposició no s'estudia res relatiu a la matèria ni a coneixements tècnics, deixant-ho a l'experiència i el voluntarisme.

¹²⁰ Entrevista realitzada a través de Microsoft Teams, el dimecres 21 d'abril de 2021

¹²¹ Resolución de 28 de mayo de 2008, del Centro de Estudios Jurídicos, por la que se convocan ayudas económicas para la preparación de oposiciones para el ingreso en las Carreras Judicial y Fiscal en el año 2008

La formació contínua oferta pel CEJ i el CGPJ està configurada per cursos o seminaris que duren entre dos i tres dies, que no permeten que s'aprofiti totalment la formació. Cal recordar que és voluntària, de manera que hi accedeix qui desitgi invertir temps lliure en aprendre, activitat que requereix d'estudi i lectura als jutges i fiscals ja sobrecarregats de feina en el seu dia a dia i que no implica cap contraprestació o retribució extra.

2. Especialització

JCH: la LECrim no tracta el tema, i els fiscals anticorrupció no són triats per especialització, paradoxalment. No es formen fiscals i se'ls fa demostrar els seus coneixements, sinó que quan hi ha una plaça lliure s'hi accedeix per concurs, amb l'antiguitat com a primer criteri. Per sort, la motivació per accedir al lloc de fiscal anticorrupció, que implica més hores de feina sense una repercussió en la retribució, sol anar lligada a una sensibilitat envers el tema. Així que, realment, l'especialització és voluntarista i es produeix sobretot després d'accedir al lloc. A més és una especialització relativa, en un camp on sempre en sabrà més el corrupte. Cal estimular l'accés a aquests llocs, amb una prova d'accés que no tingui en compte l'antiguitat i una contraprestació (no necessàriament econòmica) adequada.

En quan als Jutjats especialitzats en delictes econòmics, la Fiscalia General en demana la creació, així com per delictes mediambientals i d'urbanisme. En aquesta línia, es podrien dur a terme les següents iniciatives: la més senzilla, que el jutge del penal demanes ajuda al del contenció-administratiu, expert en urbanisme, contractació pública o medi ambient, durant la instrucció; que el jutge contactés amb assessors de l'administració pública (per exemple, assessors fiscals), funcionaris imparcials, per a que actuessin de pèrits, i que a través de la previsió de l'art. 98 LOPJ es creessin seccions especialitzades contra la delinqüència econòmica i la corrupció. Respecte aquesta última, seria de difícil implementació perquè més enllà dels focus mediàtics de corrupció (per exemple, Marbella) la corrupció està increïblement descentralitzada en forma de corrupteles, que encara que siguin per quantitats petites (inclús menys de 200 euros) afecten d'igual manera a la credibilitat de les institucions que les grans trames. Dins d'una societat amb desigualtats socioeconòmiques, ens equipara l'Estat de Dret, el qual es veu bombardejat per aquestes corrupteles que apunten un tracte desigual contrari a la

lleï, consolidant el seu efecte nociu en la confiança en les institucions i en la consecució de l'efectiva igualtat.

3. Politització

JCH: en l'últim any he treballat en la Secretaria Tècnica de la Fiscalia General, que rep comunicacions directes de la FGE respecte casos importants, la qual pot donar ordres. La FGE, Dolores Delgado, hi és personalment i no ha donat ni una sola ordre directe, el que si es produeix són discussions jurídiques, sanes per la tasca a desenvolupar. La possible politització del FGE no és tant important com la necessitat que l'EOMF doni els fiscals eines per negar-se a acceptar ordres que puguin considerar incorrectes, fet que és una realitat. A part d'això, el nomenament polític del FGE pot tenir sentit perquè dirigirà la política criminal del govern i és molt diferent dels nomenament ideològics/polítics. El més present és la ideologització de la justícia, que consisteix en imposar una concreta visió de la realitat per sobre de la resta. Aquest fenomen és més perillós que "les trucades", ja que no cal que un cas versï sobre realitats socials canviants o conceptes jurídics indeterminats (com ho van ser els matrimonis entre persones del mateix sexe o ho són actualment els conceptes de violència i consentiment en els delictes sexuals) per a que la ideologia s'infiltri en el criteri professional. Els jutges i els fiscals poden actuar des d'una perspectiva científica, seguint la teoria clàssica del delicte sense desviar-se'n en cap cas o seguir el procediment invers i, des d'un resultat just, construir el camí necessari per arribar-hi, dins de la llei. En els casos de corrupció, la ideologia dels administradors de justícia pot implicar que el Dret Penal, fonamentat en el principi d'*última ratio*, sigui empàtic amb el delinqüent, arribant a la inaplicació del Dret Penal en favor de l'Administratiu.

La ideologia dels jutges i els fiscals ha de ser democràtica, recordant que és impossible ser neutre al cent per cent en relació amb un cas i que és molt difícil discernir amb objectivitat quin component subjectiu és bo o just i qui no ho és. La cita de Donald Dworkin "quan parlem de dret, primer posem-nos d'acord amb en que volem dir per dret" il·lustra aquesta problemàtica. No estic d'acord amb l'argument de la desconfiança exposar per Mena pel que fa a l'ocultació de la ideologia dels administradors de justícia. El sentit comú que es desplega en les sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans és un exemple del component

subjectiu que es pot utilitzar, sense alinear-se políticament. La imparcialitat és clau per la confiança de la ciutadania en les institucions, i ha de ser mantinguda per tots els funcionaris en general. Com va dir el Magistrat del TS Tomàs Vives Antón “els jutges i els fiscals s’han de dedicar al dret i concloure les idees ideològiques des del dret. El Dret Penal pot raonar i argumentar a partir del dret, a partir d’una convicció primera; la vocació és independent de la ideologia.

4. Problemes processals

JCH: L’avantprojecte de la LECrim de l’any 2020¹²² proposa que sigui el fiscal qui dirigeix la investigació de les causes penals, però soluciona això els nombrosos problemes que es donen durant la instrucció? Actualment, el fiscal inicia la investigació i només pot autoritzar detencions i investigar amb la policia judicial (és el jutge qui dirigeix la instrucció). En els casos de corrupció, delictes contra el medi ambient i delictes d’urbanisme, normalment la incoació del procés penal es produeix per denúncia del Ministeri Fiscal i/o de la policia especialitzada. El fiscal, que domina la matèria, instruirà en paral·lel al jutge no especialitzat i inclús haurà investigat abans (art. 773.2 LECrim i art. 5 EOMF, més la Circular 4/2013 de la FGE¹²³ que intenta aclarir els freqüents problemes que es donen en la pràctica de les diligències d’investigació), de manera que el jutge acceptarà sovint les tesis del fiscal. Sumant tots aquests elements es veu com, en els casos de corrupció, la investigació ja la dirigeix *de facto* la fiscalia. Atorgar a la fiscalia la direcció de la fase d’investigació no resoldria els problemes que pateix a l’hora de treballar en casos de corrupció. El fiscal, que té un ampli domini del Dret Penal, necessita coneixement del Dret Administratiu i Mercantil en el que l’acusat és un expert. S’hi afegim que els tipus delictius de prevaricació i suborn contenen un element subjectiu qualificat de dol directe, el jutge que no coneix suficientment la matèria i que es veu sobrepasat pel cas optarà moltes vegades per l’absolució. No hi ajuda l’ambient sociològic de l’acusat (amb un perfil molt diferent respecte del delinqüent típic), que normalitza les pràctiques econòmiques delictives i li proporciona una seguretat de que les conductes que està realitzant són correctes, actitud que traslladarà als jutjats (on apareixerà ben vestit i ofès de que se’l tracti d’acusat) i

¹²² Ministerio de Justicia (2020). *op. cit.*

¹²³ Fiscalía General del Estado. *Circular 4/2013, Sobre las diligencias de investigación*

farà dubtar a un jutge poc format. Un altre element que dificulta la persecució d'aquests delictes és que són veritables delictes invisibles (pensem en els bars que s'utilitzen per blanquejar diners o en el mecanisme d'adjudicació directa de contractes públics, que és una font inesgotable de perills) que requereixen de la formació dels policies primer, i dels administradors de justícia després, per a que s'adverteixin en un primer moment. Si es falla en aquest punt, el delictes no serà ni investigat o es derivarà com a il·lícit administratiu.

En relació a l'eternització de les instruccions, en els casos de corrupció és intrínsecament complexa per les nombrosíssimes proves que s'hauran de practicar. No només això, sinó que el disseny legislatiu respecte atenuants i agreujants provoca que en delictes més "clàssics" com els robatoris amb força, amb instruccions molt més curtes i quantitats molt menors, es pugui apreciar nombrosos agreujants i pràcticament cap atenuant (potser per l'alteració de consciència provocada pel consum de drogues) mentre que en els "nous" delictes de corrupció, que poden comprendre quantitats superiors al 100.000 euros, s'apreciarà gairebé sempre l'atenuant de dilacions indegudes i el de consignació judicial. El resultat és que l'autor del primer delictes entrarà amb tota seguretat a la presó mentre que el segon rebrà una condemna d'uns sis o set mesos, que el deixarà lliure. Inclús se li cancel·laran els antecedents de tant que tardarà a resoldre's el cas. Es veu clarament que el sistema judicial no està preparat per afrontar la corrupció. La reforma de l'art. 324 LECrim de l'any 2020, ofereix unes pròrrogues massa curtes (sis mesos) però és útil en tant que no contempla una duració màxima per a la investigació (es poden aprovar pròrrogues consecutives) i que ajuda a exigir un impuls als jutges, a l'hora d'estar al dia amb les diligències. Malgrat això, sobretot calen mitjans. Com s'ha vist la reforma no ha accelerat les investigacions penals. Finalment, és curiós com el legislador que no dóna més mitjans i insisteix en que els recursos són limitats mentre dirigeix l'atenció en els funcionaris, és el que permet que quan s'imputa a una polític, el cost del seu advocat sigui sufragat amb diners públics.

5. Consideracions finals

JCH: La falta defectius de jutges, fiscals, pèrits i assessors és un problema endèmic de l'administració de justícia a Espanya que cal resoldre si es vol que es respongui millor a la delinqüència econòmica.

En relació a la Justícia Restaurativa, continguda en l'Avantprojecte de la LECrim del 2020 per certs delictes, i exclosa pels de corrupció, és una proposta teòricament atractiva. És útil per resoldre casos on el Dret Penal li falta eines: les relacions familiars, per exemple el casos de fills violents amb trastorns psicològics que ocasionalment agredeixen als seus familiars (art. 416 CP), el quals demanen l'internament en un centre mèdic. En aquests casos ni el jutge ni el fiscal poden autoritzar-lo sense un procés penal, i es cronifica el problema. En canvi, en els delictes econòmics, el mal fet es restaura pagant una multa, i el criminal fa càlculs per veure si li surt a compte córrer el risc d'acabar encausat. La Justícia Restaurativa ha d'actuar en paral·lel a la penal, ja que dins del marc del "pagant t'escapes" els acords i les mediacions no són útils per si soles. Cal recordar que en aquests casos es produeix la mercantilització del Dret Penal, on la víctima pot coaccionar a l'autor, a causa del caràcter semipúblic dels que es produeixen dins de l'empresa privada (per exemple, els delictes societaris, els delictes de revelació de secrets o els delictes relatius a la propietat intel·lectual/industrial). Tot i això, una multa que faci mal seguirà sense restaurar el perjudici que s'haurà produït en la confiança institucional, de manera que cal trobar un equilibri entre pena i restauració de confiança i seguir treballant en aquesta línia.

Una última idea fonamental és que cal fixar-se fins on arriben les iniciatives que impulsen els legisladors, i la millor manera de fer-ho es mirant la quantitat de pressupost que se'ls dedica. Una llei sense recursos que la sustentin difícilment tindrà èxit en la seva comesa.

V. Conclusions

Com s'ha pogut veure al llarg del treball, els delictes de corrupció són intrínsecament complexos de perseguir i investigar. A l'hora d'afrontar-los, els reptes es multipliquen i semblen no tenir fi, dificultant la resposta urgent que exigeixen. La frustració que genera la impossibilitat d'aturar una problemàtica extremadament perjudicial per la confiança en les institucions democràtiques, la credibilitat internacional i l'economia, no desactiva el compromís dels fiscals, jutges, juristes i legisladors que creuen en la transcendència de totes les iniciatives, des dels petits canvis en l'activitat d'un tribunal de primera instància fins a les grans reformes legislatives. Dins d'aquest col·lectiu s'han gestat les propostes que aborden la crisi de corrupció que pateix Espanya i que han topat amb més o menys obstacles, ja sigui dels sectors immobilitats interessats en que tot segueixi igual o dels límits que imposen els recursos finits de que disposa l'Estat. El treball mostra com l'esforç per recomanar millores en relació a totes les eines de que disposa el Poder Judicial per respondre a la corrupció no ha estat correspost pel Poder Legislatiu i Executiu. Es tracta d'una situació greu on la reacció dels actors amb la capacitat per capgirar una realitat crítica és decebedora. No s'han seguit les recomanacions de la Convenció de Nacions Unides contra la Corrupció, la OCDE i organitzacions no governamentals com Transparència Internacional¹²⁴, mentre els indicadors i les dades sobre la qualitat de la justícia espanyola empitjoren any rere any¹²⁵ seguides per l'opinió dels ciutadans de la mateixa¹²⁶. No obstant, s'intueix un tímid però creixent zel per part del legislador per abordar els delictes de corrupció, els danys que causen i la prevenció d'ambdós. Si aquesta tendència continua, cosa que cap esperar de la coalició d'esquerrers que ara mateix està en el Govern, i es veu acompanyada per una exploració dels canvis que es poden atènyer dins del marc normatiu vigent, el Poder Judicial podria començar imposar-se en el combat contra la corrupció (reduint-la, ja que fer-la desaparèixer completament seria certament impossible). Per aconseguir-ho cal servir-se, òbviament, del Dret Processal Penal i del Dret Penal, però també d'altres branques del dret estretament

¹²⁴ Memoria de la Fiscalía General del Estado 2020 (exercici 2019). *op. cit.* (p. 771)

¹²⁵ European Commission (2020). *op. cit.*

¹²⁶ Comisión Europea-GRECO (2020). *op. cit.* (p. 6-7)

l·ligades a la corrupció com el Dret Administratiu, el Mercantil, el Financer o l'Internacional Públic (pel secret bancari dels paradisos fiscals), sense renunciar a plantejaments innovadors, com la caracterització de la corrupció política com a crim organitzat transnacional¹²⁷, la tipificació de la gran corrupció com a crim internacional competència del Tribunal Penal Internacional¹²⁸ o l'aplicació de la Justícia Restaurativa als delictes econòmics, exclosa en l'Avantprojecte de la LECrim; tanmateix, desenvolupada actualment per la tutora del present treball, María José Rodríguez Puerta. D'altra banda, l'ús alternatiu del Dret, o si es prefereix una opció més conservadora, l'art. 3 del Codi Civil, són d'excel·lent utilitat per dirigir la normativa a l'objectiu d'eliminar la corrupció i les desigualtats de les que prové i les que provoca.

Saber que Espanya ha estat el destí de vacances (i de feina) preferit dels mafiosos sicilians (Saviano, 2007)¹²⁹ no és gaire esperançador, i encara ho és menys quan els motius que els atreïen continuen pràcticament intactes. Ara bé, la notícia que Bárcenas s'ha acollit al programa de reeducació de presos per delictes econòmics¹³⁰ que ha engegat el Ministeri d'Interior¹³¹ dóna fe de que es possible avançar en la lluita contra la corrupció. Lluita que, més enllà d'aquestes dues anècdotes, és responsabilitat ineludible de tots els operadors jurídics i els legisladors; necessària per garantir el futur de la democràcia espanyola, erradicant una corrupció que ens envolta massa sovint, des de fa massa temps.

¹²⁷ Piedrahita, P. (2020). La corrupción política como crimen organizado transnacional. *Revista Criminalidad*, 62(2), 233-245

¹²⁸ Hava García, E. (2016) Gran corrupción: estrategias para evitar su impunidad. *Nuevo Foro Penal*, 87, 60-98

¹²⁹ Saviano, R. (2007). *Gomorra*. Editorial Empúries

¹³⁰ EFE, 12-5-2021. Bárcenas pide reunirse con víctimas de la corrupción para pedir perdón. *El Periódico*

¹³¹ Vera, J., 6-1-2021. Reeducar corruptes a la presó. *La Vanguardia*, p. 11

VI. Bibliografia

Acuerdo de 5 de julio de 2019, de la Comisión de Selección a la que se refiere el artículo 305 de la Ley Orgánica del Poder Judicial, por el que se convocan pruebas selectivas para la provisión de plazas de alumnos de la Escuela Judicial, para su posterior acceso a la Carrera Judicial por la categoría de Juez, y plazas de alumnos del Centro de Estudios Jurídicos, para su posterior ingreso en la Carrera Fiscal por la categoría de Abogado Fiscal. *BOE*, 295, de 10 de diciembre de 2013, 72773-72805, recuperat de <https://www.boe.es/boe/dias/2019/07/08/pdfs/BOE-A-2019-10066.pdf>

Arancón, F., 2-12-2018. Las cuentas pendientes de la democracia en España. *El Orden Mundial*. Disponible a <https://elordenmundial.com/las-cuentas-pendientes-de-la-democracia-en-espana/> [Consultat el 10 de març de 2021]

Herreros López, R., Pleite Guadamillas, F. i Sanz Acosta, L. (2021). *El acceso a la Carrera Judicial en España: análisis de la situación y propuestas de mejora*. Disponible a <http://www.ajfv.es/wp-content/uploads/2021/02/INFORME-SOBRE-ACCESO-A-LA-CARRERA-JUDICIAL.pdf> [Consultat el 20 de març de 2021]

Casas Hervilla, J. & Villafañe Díez, D. (2020). *Estado de alarma y plazos de instrucción del artículo 324 LECrim: crónica de una discusión anunciada*. Diario La Ley, recuperat de <https://diariolaley.laleynext.es/dli/2020/06/24/estado-de-alarma-y-plazos-de-instruccion-del-articulo-324-lecrim-cronica-de-una-discusion-anunciada> [Consultat el 2 d'abril de 2021]

Castro, I., 17-9-2018. Pedro Sánchez propone una reforma constitucional para limitar los aforamientos a los cargos públicos. *elDiario*. Disponible a https://www.eldiario.es/politica/pedro-sanchez-propone-constitucional-aforamientos_1_1935936.html [Consultat el 18 d'abril de 2021]

CEJ-mjusticia.com (Centro de Estudios Jurídicos. Ministerio de Justicia). *Formación continua*. [online] Disponible a https://www.cej-mjusticia.es/cej_dode/servlet/CEJServlet?dispatcher=vacio&action=2&modelId=33&type=DGM [Consultat el 4 d'abril de 2021]

Centro de Estudios Jurídicos. Ministerio de Justicia. *Formación inicial. Plan docente 2018. 57ª promoción de la Carrera Fiscal*. Disponible a http://www.cej-mjusticia.es/cej_dode/servlet/CEJServlet?dispatcher=vacio&action=8&modelId=2016&type=DGM [Consultat l'1 d'abril de 2021]

CGPJ (2008). *Plan de modernización de la Justicia*, recuperat de [https://www.poderjudicial.es/stfls/PODERJUDICIAL/DOCTRINA/FICHERO/PLAN%20MODERNIZACION%20JUSTICIA%20\(aprobado%20por%20Pleno%20CGPJ\)_1.0.0.pdf](https://www.poderjudicial.es/stfls/PODERJUDICIAL/DOCTRINA/FICHERO/PLAN%20MODERNIZACION%20JUSTICIA%20(aprobado%20por%20Pleno%20CGPJ)_1.0.0.pdf)

CGPJ (2021). *Plan docente de formación inicial. 71ª Promoción de la Carrera Judicial. Curso 2021-2022*. Disponible a <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Escuela-Judicial/Formacion-Inicial/La-fase-presencial/Plan-docente-de-formacion-inicial-71--Promocion-Carrera-Judicial--curso-2021-2022> [Consultat l'1 d'abril de 2021]

Comisión de Selección (2020). *Nota informativa 18-12-2020*. Recuperat de <https://www.poderjudicial.es/stfls/CGPJ/PERSONAL%20JUDICIAL/ACCESO%20A%20LA%20CARRERA%20JUDICIAL/JUEZFISCAL/FICHERO/20201218%20Juez%20-Fiscal%202020%20Avisos%20y%20notas%20informativas%20%E2%80%9320Nueva%20convocatoria%202020-2021.pdf>

Comisión de Selección (2019). *Programa completo aprobado por la Comisión de Selección prevista en el artículo 305 LOPJ en su reunión de 25/03/19, ratificado por el Consejo General del Poder Judicial, la Fiscalía General del Estado y el Ministerio de Justicia, para las pruebas selectivas de ingreso en las Carreras Judicial y Fiscal que se convocarán en el año 2019*. Madrid. Recuperat de <https://www.poderjudicial.es/stfls/CGPJ/PERSONAL%20JUDICIAL/ACCESO%20A%20LA%20CARRERA%20JUDICIAL/JUEZFISCAL/FICHERO/20190409%20Juez-Fiscal%202019%20Avisos%20y%20notas%20informativas%20%E2%80%9320Temario%20Convocatoria%202019.pdf>

Comisión Europea-GRECO (2020). *Informe sobre el Estado de Derecho en 2020. Capítulo sobre la situación del Estado de Derecho en España*, recuperat de https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/es_rol_country_chapter_es.pdf

Cué, C.E. & Rincón, R., 13-10-2020. PSOE y Unidas Podemos registran en el Congreso la reforma del Poder Judicial que esquivó el veto del PP. *El País*. Disponible a <https://elpais.com/espana/2020-10-13/psoe-y-unidas-podemos-tienen-lista-la-ley-del-poder-judicial-para-presentarla-en-el-congreso.html>

[Consultat el 20 d'abril de 2021]

EFE, 12-5-2021. Bárcenas pide reunirse con víctimas de la corrupción para pedir perdón. *El Periódico*. Disponible a <https://www.elperiodicodearagon.com/espana/2021/05/12/barcenas-acoge-programa-reinsercion-justicia-51714766.html> [Consultat el 3 de maig de 2020]

ELDERECHO.com. 14-1-2020. *Jueces y fiscales rechazan la "modernización" del sistema de acceso a la carrera pactado en el acuerdo de Gobierno*. [online] Disponible a <https://elderecho.com/jueces-fiscales-rechazan-la-modernizacion-del-sistema-acceso-la-carrera-pactado-acuerdo-gobierno> [Consultat el 20 de març de 2021]

Elordenmundial.com. *La percepción de la corrupción en Europa*. [online] Disponible a <https://elordenmundial.com/mapas/percepcion-corrupcion-en-europa/> [Consultat el 13 de març de 2021]

European Commission (2020). *The 2020 EU Justice Scoreboard*. Disponible a https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/justice_scoreboard_2020_en.pdf [Consultat el 20 de març de 2021]

Euskadi.eus. 3-11-2020. *El Gobierno concede 40 becas para preparar las oposiciones a las carreras Judicial, Fiscal y al cuerpo de letrados de la Administración de Justicia* (Consejo de Gobierno 3-11-2020) [online] Disponible a <https://www.euskadi.eus/gobierno-vasco/-/noticia/2020/el-gobierno-concede-40-becas-preparar-oposiciones-carreras-judicial-fiscal-y-al-cuerpo-letrados-administracion-justicia-consejo-gobierno-3-11-2020/> [Consultat el 22 d'abril de 2021]

Fiscal.es. *Áreas Especializadas*. [online] Disponible a <https://www.fiscal.es/ca/%C3%81reas-especializadas> [Consultat el 15 de març de 2021]

Fiscal.es. *Fiscalías Especiales*. [online] Disponible a <https://www.fiscal.es/ca/fiscal%C3%ADas-especiales> [Consultat el 15 de març de 2021]

Fiscal.es, 13-4-2016. *Cómo mejorar la investigación de los delitos contra la corrupción*. [online] Disponible a [link](#) [Consultat el 15 de maig de 2021]

Fiscalia General del Estado. *Circular 4/2013, Sobre las diligencias de investigación*, recuperat de https://www.fiscal.es/memorias/memoria2014/FISCALIA_SITE/recursos/cir_inst_cons/circular_4_2013.pdf

Geras Montilla, L., 25-9-2020. La reforma del artículo 324 de la Ley de Enjuiciamiento Criminal por Ley 2/2020 de 27 de julio. *Noticias jurídicas*. Disponible a <https://noticias.juridicas.com/conocimiento/articulos-doctrinales/15578-la-reforma-del-articulo-324-de-la-ley-de-enjuiciamiento-criminal-por-ley-2-2020-de-27-de-julio/> [Consultat el 5 d'abril de 2021]

Gómez-Aller, J. D. (2015). Aproximación a las necesidades de reforma legal en relación con la respuesta penal a la corrupción política. *Cuadernos Penales José María Lidón, Estudios sobre el Anteproyecto de Ley Orgánica del Poder Judicial y sobre la corrupción en el ámbito público*, 11, (257-284)

Gómez Martínez, C. (2008). *La reforma del acceso a la carrera judicial*. Bilbao: Comité Permanente de Jueces para la Democracia, recuperat de <http://www.juecesdemocracia.es/wp-content/uploads/2017/01/La-reforma-del-acceso-a-la-carrera-judicial-Carlos-Gomez.pdf>

Gutiérrez Mayo, E., 22-4-2020. La especialización en el Ministerio Fiscal. *Lawyerpress NEWS*. Disponible a <https://www.lawyerpress.com/2020/04/22/la-especializacion-en-el-ministerio-fiscal/> [Consultat el 8 d'abril de 2021]

Gutiérrez Zarza, Á. (2000). *Investigación y enjuiciamiento de los delitos económicos*. Editorial Constitución y Leyes (Colex) S.A.

Hava García, E. (2016) Gran corrupción: estrategias para evitar su impunidad. *Nuevo Foro Penal*, 87, 60-98. Disponible a <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/5838394.pdf> [Consultat el 1 de maig de 2021]

infoLibre.es, 3-6-2020. *El GRECO vuelve a instar a España a modificar el sistema de elección del CGPJ para garantizar la independencia judicial*. [online] Disponible a https://www.infolibre.es/noticias/politica/2020/06/03/el_greco_vuelve_instar_esp_ana_modificar_sistema_eleccion_del_cgpi_para_garantizar_independencia_judicial_107386_1012.html [Consultat el 2 de maig de 2021]

infoLibre.es, 25-3-2017. *Los 250.000 aforados que hay en España: quiénes son y cuáles son sus prerrogativas*. [online] Disponible a https://www.infolibre.es/noticias/politica/2017/03/25/los_250_000_aforados_que_hay_espaa_quienes_son_cuales_son_sus_prerrogativas_62986_1012.html [Consultat el 5 de maig de 2021]

JJpD (2020). *Propuesta de bases para el otorgamiento de becas destinadas a la preparación de oposiciones a las carreras judicial y fiscal*. Disponible a <http://www.juecesdemocracia.es/wp-content/uploads/2020/12/PROPUESTA-DE-JJpD-DE-BASES-BECAS-PARA-OPOSICIONES-A-LAS-CARRERAS-JUDICIAL-Y-FISCAL-A%C3%91O-JUDICIAL-2020-2021-1.pdf>

Memoria de la Fiscalía General del Estado 2018 (exercici 2017). *Fiscalía Especial contra la Corrupción y la Criminalidad Organizada*, recuperat de <https://www.fiscal.es/documents/20142/133838/MEMORIA+-+2018.pdf/b1b10006-1758-734a-e3e5-2844bd9e5858?version=1.0&t=1536823985957>

Memoria de la Fiscalía General del Estado 2019 (exercici 2018). *Fiscalía Especial contra la Corrupción y la Criminalidad Organizada* recuperat de <https://www.fiscal.es/documents/20142/a63c133c-dff3-6cf9-1a74-55d658be912a>

Memoria de la Fiscalía General del Estado 2020 (ejercicio 2019). *Fiscalía Especial contra la Corrupción y la Criminalidad Organizada*, recuperat de <https://www.fiscal.es/documents/20142/ebc7f294-b4d8-6ca4-c7c0-3a95c371e94f>

Mena, J. M^a. (2010). *De oficio, fiscal*. Editorial Ariel.

Ministerio de Justicia, 5-6-2008. Convocatoria de becas para oposiciones de jueces i fiscales. *Noticias Jurídicas*. Disponible a <https://noticias.juridicas.com/actualidad/noticias/788-convocatoria-de-becas-para-oposiciones-de-jueces-y-fiscales/> [Consultat el 19 d'abril]

Ministerio de Justicia (2009). *Plan estratégico de modernización de la Justicia*, recuperat de https://www.mjusticia.es/estatico/cs/mjusticia/pdf/PEModernizacion2009_2012.pdf

Ministerio de Justicia (2020). *Anteproyecto de Ley de Enjuiciamiento Criminal*, recuperat de <https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/ActividadLegislativa/Documents/210126%20ANTEPROYECTO%20LECRIM%202020%20INFORMACION%20PUBLICA%20%281%29.pdf>

MJusticia.gob.es (Ministerio de Justicia. Gobierno de España). (2013) *Carrera Fiscal*. [online] Disponible a <https://www.mjusticia.gob.es/gl/ciudadanos/empleo-publico/acceso-convocatorias-perfiles/carrera-fiscal> [Consultat el 20 de març de 2021]

MJusticia.gob.es (Ministerio de Justicia. Gobierno de España). (2015) *Carrera Judicial*. [online] Disponible a <https://www.mjusticia.gob.es/ca/ciudadanos/empleo-publico/acceso-convocatorias-perfiles/carrera-judicial> [Consultat el 20 de març de 2021]

MJusticia.gob.es (Ministerio de Justicia. Gobierno de España). (2017) *Oficina Judicial. Estructura*. [online] Disponible a <https://www.mjusticia.gob.es/es/justicia-espana/proyectos-transformacion/oficina-judicial/estructura> [Consultat el 23 de març de 2021]

Moreno, R., 10-12-2020. JJpD plantea la creación de becas públicas estatales para la preparación de los opositores a la Carrera Judicial y Fiscal. *CONFLEGAL*. Disponible a <https://confilegal.com/20201210-jjpd-plantea-la-creacion-de-becas-publicas-estatales-para-la-preparacion-de-los-opositores-a-la-carrera-judicial-y-fiscal/> [Consultat el 29 de març de 2021]

Newtral, 30-12-2019. *Texto íntegro: acuerdo de coalición PSOE-Unidas Podemos*. [online] Disponible a <https://www.newtral.es/texto-integro-acuerdo-de-coalicion-psoe-unidas-podemos/20191230/> [Consultat el 2 de maig de 2021]

Piedrahita, P. (2020). La corrupción política como crimen organizado transnacional. *Revista Criminalidad*, 62(2), 233-245. Disponible a <http://www.scielo.org.co/pdf/crim/v62n2/1794-3108-crim-62-02-233.pdf> [Consultat el 1 de maig de 2021]

PoderJudicial.es. *Acceso a la categoría de Juez/a. Información General*. [online] Disponible a <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Servicios/Acceso-a-la-categoria-de-Juez-a/Informacion-general/> [Consultat el 20 de març de 2021]

PoderJudicial.es. *Acceso a la categoría de Juez/a. Preparadores*. [online] Disponible a <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Servicios/Acceso-a-la-Carrera-Judicial--Jueces-y-Fiscales/Preparadores/> [Consultat el 29 de març de 2021]

PoderJudicial.es. *Formación Continua*. [online] Disponible a <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Escuela-Judicial/Formacion-Continua/> [Consultat el 4 d'abril de 2021]

PoderJudicial.es. *Estructura judicial y recursos humanos en la administración de justicia*. [online] Disponible a <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Estadistica-Judicial/Estadistica-por-temas/Estructura-judicial-y-recursos-humanos--en-la-administracion-de-justicia/Asociaciones-Profesionales-Judiciales/> [Consultat el 2 de maig de 2021]

Poderjudicial.es. *Juzgados especializados*. [online] Disponible a <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Servicios/Demarcacion-y-Planta-Judicial/Juzgados-especializados/> [Consultat el 11 d'abril de 2021]

Poderjudicial.es. *Nombramientos reglados y discrecionales*. [online] Disponible a https://www.poderjudicial.es/portal/site/cgpj/menuitem.65d2c4456b6ddb628e635fc1dc432ea0/?vgnextoid=4a3f7ad0824ec210VgnVCM1000004548ac0aRCRD&vgnextfmt=default&vgnextlocale=es_ES [Consultat el 19 d'abril de 2021]

Poderjudicial.es. *Repositorio de datos sobre procesos por corrupción*. [online] Disponible a <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Transparencia/Repositorio-de-datos-sobre-procesos-por-corrupcion> [Consultat el 10 de maig de 2021]

Rebollo Vargas, R. & Casas Hervilla, J. (2013). Reflexiones, problemas y propuestas para la investigación de la delincuencia económica. *Revista General De Derecho Penal*, 19, 13-17. Disponible a https://ddd.uab.cat/pub/artpub/2013/200262/rgdp_a2013n19iSPA.pdf [Consultat el 20 de març de 2021]

Rincón, R., 14-10-2020. Tres de las cuatro asociaciones de jueces cargan contra la reforma de PSOE y Podemos. *El País*. Disponible a <https://elpais.com/espana/2020-10-13/tres-de-las-cuatro-asociaciones-de-jueces-cargan-contr-la-reforma-de-psoe-y-podemos.html> [Consultat el 20 d'abril de 2021]

RTVE.es. 16-9-2018. *¿Qué es un aforado, cuántos hay en España y qué leyes los amparan?* [online] Disponible a <https://www.rtve.es/noticias/20180917/aforado-cuantos-hay-espana-leyes-amparan/1800640.shtml> [Consultat el 6 de maig de 2021]

Ruz Gutiérrez, P. (2015). Principales problemas procesales en la investigación de los procedimientos por corrupción. *Cuadernos Penales José María Lidón, Estudios sobre el Anteproyecto de Ley Orgánica del Poder Judicial y sobre la corrupción en el ámbito público*, 11, 203-234. Disponible a <http://www.deusto-publicaciones.es/deusto/index.php/es/lidon-es/lidon01c/lidon11-cast>

Ruiz de Valdebuena, I., 26-12-2017. Una aspirante a judicatura aprobada es excluida por sus antecedentes penales. *CincoDías*. Disponible a https://cincodias.elpais.com/cincodias/2017/11/28/legal/1511878009_290559.htm [Consultat el 19 de març de 2021]

Sala, Gemma, 19-9-2013. La politización del Tribunal Constitucional: ¿Desde cuándo y hasta cuándo? *elDiario*. Disponible a https://www.eldiario.es/agendapublica/nueva_politica/politizacion-tribunal-constitucional_1_5810924.html

Saviano, R. (2007). *Gomorra*. Editorial Empúries.

Stephenson, M. C., & Arjon Schütte, S. (2019). Tribunales especializados anticorrupción: Un mapeo comparativo. *U4, Issue 13*. Disponible a <https://www.u4.no/publications/tribunales-especializados-anticorrupcin-un-mapeo-comparativo.pdf> [Consultat el 20 de març de 2021]

Tian Riba, 2-11-2019. *Preguntas frecuentes (FAQS). Entrevista al exjuge Ramiro García de Dios* [Programa de televisió] Sant Joan Despí i Barcelona: TV3 i El Terrat. Disponible a <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/preguntas-frecuentes/lexjuge-garcia-de-dios-la-sentencia-del-proces-es-posar-musica-juridica-a-la-lletra-de-la-por-ellos/video/5951191/>

Transparency International (2021). *Corruption perception index 2020*. Disponible a https://images.transparencycdn.org/images/CPI2020_Report_EN_0802-WEB-1_2021-02-08-103053.pdf [Consultat el 20 de març de 2021]

Transparency International España (2020). *35ª Sesión del Examen Periódico Universal de España (Enero/febrero 2020)*. Disponible a <https://uprdoc.ohchr.org/uprweb/downloadfile.aspx?filename=7396&file=Spanish Translation> [Consultat el 20 d'abril de 2021]

TuAbogadoDefensor.com. (2018). *Los Delitos de corrupción*. [online] Disponible a <https://www.tuabogadodefensor.com/delitos-de-corrupcion-politica/> [Consultat el 20 de març de 2021]

Vera, J., 6-1-2021. Reeducar corruptes a la presó. *La Vanguardia*, p. 11.

Vicent, M., 18-11-2018. Líderes. *El País*. Disponible a https://elpais.com/elpais/2018/11/16/opinion/1542382409_239207.html?id_exterior_rsoc=TW_CM [Consultat el 6 de març de 2021]

Villagómez Cebrián, A. J., 9-3-2020. La reforma del acceso a la carrera judicial. *infoLibre*. Disponible a https://www.infolibre.es/noticias/opinion/plaza_publica/2020/03/29/la_reforma_del_acceso_carrera_judicial_104184_2003.html [Consultat el 19 de març de 2021]

Villoria, M. (2015). La corrupción en España: rasgos y causas esenciales. *Cahiers De Civilisation Espagnole Contemporaine*, 15. Disponible a <https://journals.openedition.org/ccec/5949> [Consultat el 10 de març de 2021]

Wolters Kluwers. *Separación de poderes*. [online] Disponible a https://guiasjuridicas.wolterskluwer.es/Content/Documento.aspx?params=H4sIAAAAAAEAMtMSbF1jTAAAUMTSwMLtbLUouLM_DxbIwMDCwNzI2OQQGZapUt-ckhlQaptWmJOcSoAd1X4BDUAAAA=WKE#I14 [Consultat el 28 d'abril de 2021]

VI. Legislació i jurisprudència

Asamblea General de l'ONU, 2020. *Convenció de les Nacions Unides contra la Corrupció*. Disponible a

https://www.unodc.org/documents/mexicoandcentralamerica/publications/Corruption/Convencion_de_las_NU_contra_la_Corrupcion.pdf [Consultat el 3 d'abril de 2021]

Acuerdo de 28 d'abril de 2011, del Pleno del Consejo General del Poder Judicial, por el que se aprueba el Reglamento 2/2011 de la Carrera Judicial. *BOE*, 110, de 9 de maig de 2011, 46297 a 46405, recuperat de <https://www.poderjudicial.es/stfls/CGPJ/DOCUMENTACION%20DEL%20CPGJ/COMPENDIO%20DE%20DERECHO%20JUDICIAL/FICHERO/20170509%20REGLAMENTO%202.2011.pdf>

Constitución Española. *BOE*, 311, de 29 de desembre de 1978, 29313 a 29424, recuperat de <https://www.boe.es/buscar/pdf/1978/BOE-A-1978-31229-consolidado.pdf>

Ley Orgánica 5/1985, de 19 de juny, del Règim Electoral Central. *BOE*, 147, de 20 de juny de 1985, 19110 a 19134, recuperat de <https://www.boe.es/buscar/pdf/1985/BOE-A-1985-11672-consolidado.pdf>

Ley Orgánica 6/1985, de 1 de juliol, del Poder Judicial. *BOE*, 157, de 2 de juliol de 1985, 20632 a 20678, recuperat de <https://www.boe.es/buscar/pdf/1985/BOE-A-1985-12666-consolidado.pdf>

Ley Orgánica 2/1986, de 13 de març, de Fuerzas y Cuerpos de Seguridad. *BOE*, 63, de 14 de març de 1986, 20632 a 20678, recuperat de <https://www.boe.es/buscar/pdf/1986/BOE-A-1986-6859-consolidado.pdf>

Ley Orgánica 10/1995, de 23 de novembre, del Código Penal. *BOE*, 281, de 24 de novembre de 1995, 33987 a 34058, recuperat de <https://www.boe.es/boe/dias/1995/11/24/pdfs/A33987-34058.pdf>

Ley Orgánica 8/2007, de 4 de juliol, sobre financiación de los partidos políticos. *BOE*, 160, de 5 de juliol de 2007, 29010 a 29016, recuperat de <https://www.boe.es/buscar/pdf/2007/BOE-A-2007-13022-consolidado.pdf>

Ley de 18 de junio de 1870 estableciendo reglas para el ejercicio de la gracia de indulto. *Gaceta de Madrid*, 175, de 24 de juny de 1870, recuperat de <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1870/175/A00001-00001.pdf>

Ley 50/1981, de 30 de desembre, por la que se regula el Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal. *BOE*, 11, de 13 de gener de 1982, 708 a 714, recuperat de <https://www.boe.es/buscar/pdf/1982/BOE-A-1982-837-consolidado.pdf>

Ley 5/1988, de 24 de marzo, por la que se crea la Fiscalía Especial para la Prevención y Represión del Tráfico Ilegal de Drogas. *BOE*, 76, de 29 de març de 1988, 9692 a 9693, recuperat de <https://www.boe.es/boe/dias/1988/03/29/pdfs/A09692-09693.pdf>

Ley 10/1995, por la que se modifica la Ley 50/1981, de 30 de desembre, por la que se regula el Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal y se crea la Fiscalía Especial para la Represión de los Delitos económicos relacionados con la Corrupción. *BOE*, 98, de 25 de abril de 1995, 12102 a 12103, recuperat de <https://www.boe.es/boe/dias/1995/04/25/pdfs/A12102-12103.pdf>

Ley 24/2007, de 9 de octubre, por la que se modifica la Ley 50/1981, de 30 de diciembre, reguladora del Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal. *BOE*, 243, de 10 d'octubre de 2007, 41197 a 41214, recuperat de <https://www.boe.es/boe/dias/2007/10/10/pdfs/A41197-41214.pdf>

Ley 19/2013 de 9 de diciembre, de transparencia, acceso a la información pública y buen gobierno. *BOE*, 295, de 10 de desembre del 2013, 97922 a 97952, recuperat de <https://www.boe.es/buscar/pdf/2013/BOE-A-2013-12887-consolidado.pdf>

Ley 2/2020, de 27 de julio, por la que se modifica el artículo 324 de la Ley de Enjuiciamiento Criminal. *BOE*, 204, de 28 de juliol de 2020, 58804 a 58805, recuperat de <https://www.boe.es/boe/dias/2020/07/28/pdfs/BOE-A-2020-8633.pdf>

Ley 41/2015, de 5 de octubre, de modificación de la Ley de Enjuiciamiento Criminal para la agilización de la justicia penal y el fortalecimiento de las garantías procesales. *BOE*, 239, de 6 d'octubre de 2015, 90220 a 90239, recuperat de <https://www.boe.es/boe/dias/2015/10/06/pdfs/BOE-A-2015-10726.pdf>

Real Decreto de 14 de septiembre de 1882 por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal. Recuperat de <https://www.boe.es/buscar/pdf/1882/BOE-A-1882-6036-consolidado.pdf>

Resolución de 28 de mayo de 2008, del Centro de Estudios Jurídicos, por la que se convocan ayudas económicas para la preparación de oposiciones para el ingreso en las Carreras Judicial y Fiscal en el año 2008. *BOE*, 134, de 3 de juny de 2008, 25554 a 25557, recuperat de <https://www.boe.es/boe/dias/2008/06/03/pdfs/A25554-25557.pdf>

Sentencia del Tribunal Constitucional 154/1997, de 29 de setembre de 1997, *BOE* 260 *suplemento*, de 30 d'octubre de 1997, 30 a 39, recuperat de <http://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/3419>

Sentencia del Tribunal Supremo 3707/1993, de 5 de juny de 1993, recuperat de <https://www.poderjudicial.es/search/AN/openDocument/c996969fb2a567c8/20031203>

Sentencia del Tribunal Supremo 470/2017, de 22 de juny de 2017, recuperat de <https://www.poderjudicial.es/search/AN/openDocument/3d0bd73b53de2c42/20170818>

Sentencia del Tribunal Supremo 214/2018 de 8 de maig de 2018, recuperat de <http://www.poderjudicial.es/search/documento/TS/8283878/Prevaricacion/20180209>

Sentencia del Tribunal Supremo 368/2018, de 18 de juliol de 2018, recuperat de <https://www.poderjudicial.es/search/AN/openDocument/917e9a4056acc140/20180801>

Interlocutòria del Tribunal Suprem 504/2019, de 25 d'abril de 2019, recuperat de <https://www.poderjudicial.es/search/AN/openDocument/e2bcee6227194745/20190521>